

Valtion
taloudellinen
tutkimuskeskus

Tutkimukset 155

Valtionyhtiöt 1975–2008

VATT TUTKIMUKSET

155

Valtionyhtiöt 1975–2008

Teuvo Junka

ISBN 978-951-561-911-2 (nid.)
ISBN 978-951-561-912-9 (PDF)

ISSN 0788-5008 (nid.)
ISSN 1795-3340 (PDF)

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Arkadiankatu 7, 00100 Helsinki, Finland

Email: etunimi.sukunimi@vatt.fi

Oy Nord Print Ab

Helsinki, maaliskuu 2010

Kansi: Niilas Nordenswan

Valtionyhtiöt 1975–2008

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT Tutkimukset 1555/2010

Teuvo Junka

Tiivistelmä

Valtionyhtiöiden osakepääoma oli tarkastelujakson alkuvuosina alle miljardi euroa. Suurimmillaan varsinaisten valtionyhtiöiden osakepääoma oli runsaat kolme miljardia euroa vuonna 1998 ja vuonna 2008 se oli laskenut kahteen miljardiin.

Vuosina 1975–1995 valtionyhtiöiden osingonjako oli vuosittain alle 200 miljoonaa euroa. Varsinaisten valtionyhtiöiden osingonjako kasvoi enimmillään 800 miljoonaa euroon vuonna 2008. Varsinaisiksi valtionyhtiöiksi kutsutaan yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista lähtien perustettuja valtionyhtiöitä.

Valtionyhtiöiden liikevaihto oli tarkastelujakson alussa vuosittain alle viisi miljardia euroa. Liikevaihto nousi 20 miljardin euron tuntumaan 1980-luvun lopussa ja vaihteli sen jälkeen 20–30 miljardin euron välillä. Suurin osa liikevaihdosta koostui teollisuusyhtiöistä ennen suurten valtionyhtiöiden yksityistämistä. Tämän jälkeen teollisuusyritysten osuus liikevaihdosta romahti alle viiteen miljardiin euroon.

Valtionyhtiöiden työntekijämäärä väheni yksityistämisen seurauksena merkittävästi. Tarkastelujakson alussa valtionyhtiöt työllistivät noin 90 000 henkilöä. Sen jälkeen henkilöstömäärä kasvoi 1990-luvun puoliväliin saakka, jolloin henkilöstöä oli 153 000. Henkilöstömäärä väheni vuodesta 1996 lähtien ja oli vuonna 2007 enää 74 000 henkilöä. Varsinaisten valtionyhtiöiden henkilöstömäärä oli suurimmillaan vuonna 1990, noin 130 000 henkilöä. Tarkastelujakson lopussa se oli enää noin 40 000.

Valtionyhtiöt työllistivät Suomessa enimmillään 130 000 henkilöä vuonna 1995. Vuonna 2008 henkilökunta oli vähentynyt puoleen. Varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomessa vuonna 1980 noin 98 000 henkilöä, vuonna 1995 noin 75 000 henkilöä ja vuonna 2008 enää 28 000 henkilöä.

Valtionyhtiöiden merkitys Suomen taloudessa heikentyi selvästi. 1980-luvun loppuvuosina varsinaisten valtionyhtiöiden liikevaihto oli noin kymmenen prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta. Sen jälkeen osuus nousi ja oli korkeimmillaan 18 prosenttia vuonna 1993. Siitä lähtien osuus pienentyi ja oli vuonna 2008 enää seitsemän prosenttia. Suomessa varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät

1980-luvulla noin neljä prosenttia kaikista työllisistä. Sitten prosenttiosuus yksityistämisen johdosta aleni ja oli enää prosentin vuonna 2008.

Asiasanat: valtionyhtiöt, valtion osakkuusyhtiöt, osakepääoma, osingot, liikevaihto, työvoima, valtion omistajaohjaus, liikelaitos

JEL-luokat: H11, L33

Abstract

In 2009 the state of Finland had ownerships in 52 companies. In 32 companies the state was majority shareholder and in 20 companies minority shareholder. The state had holdings in 12 listed companies.

After the years of the privatisation the role of the state-owned enterprises (SOEs) in the Finnish economy has clearly weakened. In the 80's the share of the SOEs of the total employment was four per cent and after the privatisation in 2008 only one per cent. In the end of the 80's the turnover of the SOEs was 10 percent of the total turnover of all enterprises, in 1993 it was 18 per cent and in 2008 only seven per cent.

Key words: State-Owned Enterprises (SOEs), share capital, dividends, turnover, employment, public utility

JEL classes: H11, L33

Yhteenveto

Suomeen perustettiin 1900-luvun alkupuoliskolla valtionyhtiöitä lähinnä yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisten tarpeiden vuoksi. Valtio otti kantaakseen yrittäjäriskin niillä tärkeiksi koetuilla aloilla, joilla yksityinen pääoma ei ollut kykenevä tai halukas riskinottoon. Valtionyhtiöiden perustamisella oli myös tärkeitä aluepoliittisia tavoitteita. Valtionyhtiöitä perustettiin myös raaka-aineiden hyödyntämiseksi, omavaraisuuden saavuttamiseksi, talouden infrastruktuurin kehittämiseksi ja yksityisen yritystoiminnan rahoituksen turvaamiseksi. Valtionyhtiöillä onkin ollut keskeinen osa Suomen teollistamisessa ja koko kansantalouden kehittämisessä.

Julkisen vallan suhtautuminen valtion yritystoimintaan on kuitenkin muuttunut 1980-luvun lopulta lähtien. On katsottu, että kansantalouden teollinen perusta ja infrastruktuuri ovat tulleet jo rakennetuiksi, eikä kansantalouden omavaraisuustarpeiden hoitaminenkaan enää vaadi valtion yrittäjätoimintaa. Näin valtion omistamien yritysten roolin katsotaan muuttuneen olennaisesti.

Valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen käynnistyi Suomessa 1980-luvun lopulla, mutta saavutti suuremman merkityksen vasta vuodesta 1993 lähtien. Omistuspohjaa laajentamalla haluttiin turvata yhtiöiden pääomahuolto ja vahvistaa kilpailukykyä osallistumalla toimialan rakennejärjestelyihin.

Syksyllä 2009 valtiolla oli osakeomistuksia 52 merkittävässä yhtiössä. Niistä 32 oli valtionyhtiöitä, joissa valtio oli enemmistöomistaja ja 20 osakkuusyhtiöitä, joissa valtiolla oli vähemmistöomistus. Valtiolla oli omistuksia yhteensä 12 pörssi-yhtiössä. Niistä valtio omisti suoraan kolmea yhtiötä (Finnair, Fortum ja Neste Oil) ja sijoitusyhtiönsä Solidium Oy:n kautta yhdeksää yhtiötä. Edellisten lisäksi valtiolla oli omistuksia kymmenissä pienemmissä yhtiöissä.

Valtionyhtiöiden **osakepääoma** oli tarkastelujakson alkuvuosina alle miljardi euroa. Tuolloin ylivoimainen osa omistuksesta oli teollisuus- ja energiayhtiöillä. Valtion osakepääoma sen teollisuusyhtiöissä oli noin 900 miljoonaa euroa 1990-luvun alussa, mutta vuonna 2008 enää 150 miljoonaa euroa. Suurimmillaan valtionyhtiöiden osakepääoma oli runsaat neljä miljardia euroa vuonna 1998. Kun tarkastelun ulkopuolelle jätetään liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt, varsinaisten valtionyhtiöiden osakekanta oli vuonna 1998 runsaat kolme miljardia euroa ja vuonna 2005 noin kaksi miljardia euroa.

Vuosina 1975–1995 valtionyhtiöiden **osingonjako** oli vuosittain alle 200 miljoonaa euroa. Vaikka otetaan huomioon myös valtion osakkuusyhtiöiden osingonjako, kuva ei oleellisesti muutu, sillä suurten valtionyhtiöiden yksityistämisiä ei oltu vielä toteutettu.

Tarkastelujakson alkupuoliskolla osingonjako keskittyi pääasiassa teollisuusyhtiöihin mutta loppupuoliskolla teollisuusyhtiöiden osinkojen merkitys väheni lähinnä niiden yksityistämisen johdosta. Samalla energiantuotanto ja liikenne kasvattivat osingonjakoa lähinnä Fortum Oyj:n ja yhtiöitettyjen VR-Yhtymä Oy:n ja Suomen Posti Oy:n ansiosta.

Kun tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä, osingonjako kasvoi enimmäkseen 350 miljoonaan euroon vuodessa vuoteen 2005 saakka. Vuosina 2006–2008 varsinaisten valtionyhtiöiden osingonjako nousi 700–800 miljoonaan euroon lähinnä Fortumin ja Neste Oilin osingonjaon ansiosta.

Valtion teollisuusyhtiöiden osingonjako oli useimpina vuosina alle 100 miljoonaa euroa vuodessa. Alkujaksolla nämä osingot kertyivät pääasiassa metalli- ja metsäteollisuuden valtionyhtiöistä. Loppujaksolla juomateollisuuden (Alko Oy) ja kemian teollisuuden (Kemira Oyj) osingot hallitsivat kuvaa. Kun Kemira Oyj muuttui osakkuusyhtiöksi vuonna 2005, osinkotulot teollisuuden valtionyhtiöistä romahtivat noin 30 miljoonaan euroon. Sen jälkeen lähinnä Neste Oilin osingonjako nosti valtion teollisuusyhtiöiden osinkojen kokonaismäärän noin 150 miljoonaan euroon.

Valtionyhtiöiden **liikevaihto** oli tarkastelujakson alussa vuosittain alle viisi miljardia euroa. Liikevaihto nousi 20 miljardin euron tuntumaan 1980-luvun lopussa ja vaihteli sen jälkeen 20–30 miljardin euron välillä.

Suurin osa liikevaihdosta koostui teollisuusyhtiöistä vuoteen 1996 saakka eli ennen eräiden suurten valtionyhtiöiden yksityistämistä. Tämän jälkeen teollisuusyritysten osuus liikevaihdosta romahti alle viiteen miljardiin euroon. Tarkastelujakson loppuvuosina teollisuuden liikevaihto-osuutta nosti Neste Oil Oyj:n irrottaminen Fortum Oyj:stä, mikä samalla pienensi energia-alan osuutta valtionyhtiöiden liikevaihdosta.

Kuva liikevaihdon kehityksestä ei muutu oleellisesti, kun tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä ja ulkopuolelle jätetään liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt.

Valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihdosta ylivoimainen osa on koko tarkastelujakson ajan koostunut öljynjalostuksesta. Toimialan osuus koko tarkastelujaksolla on ollut keskimäärin noin puolet valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihdosta. Kysymys on tällöin ollut Neste Oy:stä. Se on ollut liikevaihdoltaan koko tarkastelujakson ajan ylivoimaisesti suurin valtionyhtiö. Vuonna 1975 sen osuus kaikkien valtionyhtiöiden liikevaihdosta oli 28 prosenttia. Vuosina 1998–2003 Nesteen öljynjalostus sisältyi Fortumiin ja energiantuotannon toimialaan. Vuosina 2004–2008 Nesteen jatkaja Neste Oil Oyj nosti öljynjalostuksen jälleen liikevaihdoltaan suurimmaksi valtionyhtiötoimialaksi. Vuonna 2008 Neste Oilin osuus oli 46 prosenttia kaikkien valtionyhtiöiden liikevaihdosta.

Öljynjalostuksen jälkeen liikevaihdoltaan suurimpia valtionyhtiöiden teollisuusaloja olivat metalli-, metsä- ja kemianteollisuus siihen saakka kunnes näiden alojen suurimmat yhtiöt yksityistettiin, muutettiin valtion osakkuusyhtiöiksi. Metalli- ja metsäteollisuudessa tämä muutos tapahtui vuonna 1997, kemian teollisuudessa vuonna 2005.

Valtionyhtiöiden **työntekijämäärä** on yksityistämisen johdosta vähentynyt merkittävästi. Tarkastelujakson alussa valtionyhtiöt työllistivät noin 90 000 henkilöä. Sen jälkeen henkilöstömäärä kasvoi 1990-luvun puoliväliin saakka, jolloin henkilöstöä oli 153 000. Lähinnä valtionyhtiöiden yksityistämisen johdosta henkilöstömäärä on vuodesta 1996 lähtien pienentynyt ja oli tarkastelujakson lopussa vuonna 2007 enää 74 000 henkilöä. Vuonna 2008 henkilöstön kokonaismäärä kuitenkin nousi 93 000:een siksi, että Fortumin ja Itellan tytäryhtiöhankinnat lisäsivät henkilöstöään ulkomailla useilla tuhansilla.

Edellisissä luvuissa ovat mukana myös liikelaitostaustaisten kuten Postin ja VR:n henkilöstöt. Postin muuttaminen valtionyhtiöksi vuonna 1994 lisäsi valtionyhtiöiden henkilöstömäärää 34 000:lla ja VR tulo valtionyhtiöksi vuonna 1995 18 000 henkilöllä. Nämä tavallaan paikkasivat sitä 16 000 henkilön poistumaa, joka aiheutui Outokumpu Oy:n yksityistämisestä vuonna 1994.

Kuva henkilöstömäärän kehityksestä ja tasosta muuttuukin oleellisesti, jos tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä. Näiden yhtiöiden henkilöstömäärä oli suurimmillaan vuonna 1990, noin 130 000 henkilöä mutta vuonna 2008 enää noin 40 000 henkilöä.

Vuosina 1975–1996, siis ennen teollisuusyhtiöiden laajamittaista yksityistämistä, ylivoimainen osa (80 000–100 000 henkilöä) valtionyhtiöiden henkilöstöstä työskenteli teollisuusyhtiöissä. Vuodesta 1998 lähtien teollisuuden osuus on ollut alle 20 000 henkilöä ja vuonna 2008 enää alle 10 000 henkilöä.

Edellä kuvattuihin lukuihin sisältyvät kaikki valtionyhtiöiden työllistämät henkilöt niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Kun valtionyhtiöiden ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilöstömäärä vähennetään henkilöstön kokonaismäärästä, saadaan aikasarja valtionyhtiöiden henkilöstön määrästä Suomessa. Enimmillään valtionyhtiöt työllistivät Suomessa 130 000 henkilöä vuonna 1995 mutta vuonna 2008 henkilökunta oli vähentynyt puoleen. Näihin lukuihin sisältyvät kuitenkin Postin ja VR:n sekä muiden liikelaitostaustaisten yhtiöiden henkilöstöt. Kun ne jätetään tarkastelusta pois, varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomessa vuonna 1980 noin 98 000 henkilöä ja vuonna 1995 noin 75 000 henkilöä. Vuonna 2008 työskenteli enää 28 000 henkilöä Suomessa varsinaisissa valtionyhtiöissä.

Suomessa valtion teollisuusyhtiöiden suurin työllisyysvaikutus oli vuonna 1989, lähes 75 000 henkilöä. Metalli- ja metsäteollisuuden suurten valtionyhtiöiden yksityistäminen vei työllisyysvaikutuksen alle 10 000 henkilöön, jopa alle

6 000:een vuonna 2005. Vuonna 2008 varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomen teollisuudessa 6 500 henkilöä.

Ulkomailla valtionyhtiöt työllistivät enimmillään noin 34 000 henkilöä vuonna 1990. Metalli- ja metsäteollisuuden suurten valtionyhtiöiden yksityistäminen pienensi 1990-luvun alkupuoliskolla myös valtionyhtiöiden ulkomaisen henkilöstön määrää ja vuonna 2005 se alitti 10 000 henkilön rajan.

Valtionyhtiöiden ulkomainen henkilökunta oli luonnollisesti lähinnä teollisuuden tytäryhtiöiden palveluksessa. Valtionyhtiöiden yksityistämisen takia kuitenkin teollisuuden osuus työllisistä pienentyi huomattavasti ja viime vuosina valtion energiayhtiöt ovat työllistäneet ulkomailla teollisuusyrityksiä enemmän. Vuosina 2005–2008 valtion teollisuusyhtiöt työllistivät ulkomailla enää 2 000–4 000 henkilöä.

Valtionyhtiöiden **merkitys Suomen taloudessa** on selvästi heikentynyt. 1980-luvun loppuvuosina valtionyhtiöiden liikevaihto oli noin kymmenen prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta. Sen jälkeen osuus nousi ja oli korkeimmillaan 18 prosenttia vuonna 1993. Siitä lähtien osuus pienentyi lähinnä yksityistämisen johdosta ja oli vuonna 2008 enää kahdeksan prosenttia.

Valtion teollisuusyhtiöiden osuus tehdasteollisuuden liikevaihdosta nousi tarkastelujakson alkuvuosien 20 prosentista yli 40 prosenttiin vuonna 1993. Sen jälkeen valtio luopui miltei kokonaan teollisuusyhtiöidensä enemmistöosakkuuksista; tarkastelujakson lopulla valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihto oli enää alle 10 prosenttia ja muutamina vuosina jopa alle viisi prosenttia teollisuuden liikevaihdosta.

Suomessa valtionyhtiöt työllistivät 1980-luvulla noin neljä prosenttia kaikista työllisistä. Prosenttiosuus nousi korkeimmillaan yli kuuteen prosenttiin vuosina 1994–1995. Varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät 1980-luvulla niin ikään noin neljä prosenttia kaikista Suomen työllisistä. Yksityistämisen johdosta prosenttiosuus aleni 1990- ja 2000-luvuilla ja oli enää prosentin vuonna 2008.

Pörssissä noteerattavat valtionyhtiöt ja valtion osakkuusyhtiöt ovat olleet kannattavuudeltaan vähintään samaa tasoa kuin pörssiyhtiöt keskimäärin. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa valtion pörssiomistuksen arvo kehittyi paremmin kuin Helsingin pörssiosakkeet keskimäärin ja valtion pörssiomistusten keskimääräinen osinkotuotto parantui ja oli useana vuotena selvästi parempi kuin Helsingin arvopaperipörssissä keskimäärin.

Liikelaitostaminen on ollut yhtiöittämisen ja yksityistämisen esivaihe. Vuosina 1980–2008 muutettiin 16 valtion laitosta valtion liikelaitokseksi. Näistä liikelaitoksista vain neljä jatkoi toimintaansa liikelaitoksena vuoden 2010 alussa. Muut oli yhtiötetty ja/tai myyty yksityisille.

Nettotuloa valtio sai omistamiensa valtionyhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden **osakkeiden myynnistä** vuosina 1980–2008 yhteensä 16 miljardia euroa. Siitä yli 11 miljardia euroa oli tuloja valtionyhtiöiden myynnistä ja noin viisi miljardia euroa tuloja osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynnistä. Vuosina 2007 ja 2008 oli myyntituloja vain osakkuusyhtiöiden osakemyynnistä. Valtionyhtiöiden myyntituloista (11 miljardia euroa) kuitenkin huomattava osa (kahdeksan miljardia euroa) oli peräisin liikelaitostaustaisten yhtiöiden osakemyynneistä ja vain runsas kolme miljardia euroa varsinaisten valtionyhtiöiden myynnistä.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Valtionyhtiöiden syntyhistoriaa ja roolin muutos 1990-luvulla	4
2.1 Syntyhistoriaa	4
2.2 Valtionyhtiöiden roolin muutos 1990-luvulla	5
3 Valtionyhtiöiden merkitys Suomen taloudessa	7
3.1 Lähdeaineistot	7
3.2 Valtionyhtiöiden luokittelu	8
3.3 Osakepääoma ja sen korotukset	9
3.4 Osingonjako	12
3.5 Liikevaihto	18
3.6 Henkilöstö	21
3.7 Vertailu muihin yrityksiin	27
4 Yksityistämisen perusteluja	33
5 Valtionyhtiöiden yksityistäminen Suomessa	35
5.1 Perustelut, tavoitteet, valtion omistajapolitiikan muutokset	35
5.2 Julkisten toimintojen yksityistämisen muodot	35
5.3 Omistajaohjauksen muutos	42
5.4 Tulot yksityistämisestä	45
6 Johtopäätökset	48
Lähteet	50
Liite 1: Televan yhtiöittäminen ja yksityistäminen	52

1 Johdanto

Suomeen perustettiin 1900-luvun alkupuoliskolla valtionyhtiöitä lähinnä yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista. Valtio otti kantaakseen yrittäjäriskin niillä tärkeiksi koetuilla aloilla, joilla yksityinen pääoma ei ollut kykenevä tai halukas riskinottoon. Valtionyhtiöiden perustamisella oli myös tärkeitä aluepoliittisia tavoitteita. Valtionyhtiöitä perustettiin myös raaka-aineiden hyödyntämiseksi, omavaraisuuden saavuttamiseksi, talouden infrastruktuurin kehittämiseksi ja yksityisen yritystoiminnan rahoituksen turvaamiseksi. Valtionyhtiöillä onkin ollut keskeinen osa Suomen teollistamisessa ja koko kansantalouden kehittämisessä.

Julkisten toimintojen ja valtionyhtiöiden yksityistäminen käynnistyi laajasti 1980- ja 1990-luvuilla. Englannissa valtionyhtiöiden yksityistämishjelma julkaistiin Thatcherin hallituskauden alussa vuonna 1979. Sittenmin Englannin rautatielaitoksen yksityistämisestä tuli malliesimerkki epäonnistuneesta yksityistämisestä. Englannissa yksityistettiin myös muun muassa lentoyhtiö British Aerospace, sähkö- ja vesilaitokset sekä hiiliteollisuus. Yksityistämishjelmia oli 1980-luvulla käytössä useissa muissakin OECD-maissa kuten Australiassa, Kanadassa, Ranskassa, Saksan liittotasavallassa, Italiassa, Japanissa, Uudessa-Seelannissa, Espanjassa, Turkissa ja USA:ssa.

Ranskassa aloitettiin yksityistämishjelman toteuttaminen vuonna 1986. Japanissa yksityistettiin 1980-luvulla kansallinen lentoyhtiö, puhelin- ja lennätinlaitoksia ja rautatieyhtiöitä. Norjassa myytiin 1980-luvun alussa valtion vähemmistö-osuuksia eräissä teollisuusyhtiöissä. Ruotsissa ja Itävallassa laajamittaista yksityistämistä ei toteutettu vielä 1980-luvulla.

Vielä 2000-luvun puolivälissä valtio oli Ruotsissa suurin yhtiöiden omistaja (Regeringskansliet 2006). Ruotsin valtio omisti silloin 55 yhtiötä, joista se omisti kokonaan 41 yhtiötä ja osakkuuksia 14 yhtiöstä. Nämä yhtiöt työllistivät yhteensä 190 000 henkilöä.

Useat Euroopan hallitukset kuten Italian, Saksan ja Espanjan hallitukset ottivat 1990-luvulla käyttöön laajoja yksityistämishjelmia (Megginson, Netter 2001). Yksityistämishjelmia oli 1990-luvulta alkaen käytössä myös Latinalaisessa Amerikassa (Chile, Meksiko, Bolivia, Brasilia), Kiinassa ja Intiassa, eräissä Afrikan maissa ja Keski- ja Itä-Euroopan entisissä sosialistisissa maissa.

Yksityistäminen eteni vauhdilla 1980–1990-luvuilla maailmanlaajuisesti muun muassa Maailmanpankin julkaisemien tutkimustulosten mukaan (Kikeri, Nellis 2002). Osaksi tämä johtui luonnollisesti Euroopan sosialististen maiden muuttumisesta markkinatalousmaiksi. Sheshinskin ja Lopez-Calvan tutkimuksen (Sheshinski, Calva 1998) mukaan valtionyhtiöiden merkitys eri maiden talouk-

sisä pieneni 1980–1990-luvuilla selvästi. Maailmanpankki on tullut yhdessä Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa tunnetuksi siitä, että ne pyrkivät edistämään talouden yksityistämistä kehittyvissä maissa kehitysapuprojektien välityksellä (Hall, de la Motte 2004).

Vuonna 1980 valtionyhtiöiden osuus bruttokansantuotteesta oli matalan tulotason maissa 15 prosenttia, mutta vuonna 1997 enää kolme prosenttia. Samaan aikaan osuus aleni korkean tulotason maissa kuudesta prosentista viiteen prosenttiin (Sheshinski, Calva 1998). Julkisten yritysten (valtion ja kuntien omistamien yritysten) osuus tuotannon (pl. maatalous) työvoimasta oli vuonna 1993 Euroopan maista suurin Kreikassa (14,7 %), Italiassa (13,5 %) ja Ranskassa (13,4 %). Muissa maissa osuus jäi alle kymmenen prosentin ja oli EU-maissa keskimäärin yhdeksän prosenttia. Osuus oli matalin, 3–4 prosenttia, Englannissa ja Luxemburgissa (Hall 1998). Suomessa vastaava osuus oli tämän tutkimuksen tietojen perusteella EU-maiden keskitasolla vuonna 1994, mutta lienee tällä hetkellä selvästi muita EU-maita alempi.

Julkisen vallan suhtautuminen valtion yritystoimintaan on muuttunut Suomessa 1980-luvun lopulta lähtien. On katsottu, että kansantalouden teollinen perusta ja infrastruktuuri ovat tulleet jo rakennetuiksi, eikä kansantalouden omavaraisuustarpeiden hoitaminenkaan enää vaadi valtion yrittäjätoimintaa. Näin valtion omistamien yritysten roolin katsotaan muuttuneen olennaisesti.

Valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen käynnistyi Suomessa 1980-luvun lopulla, mutta saavutti huomattavan merkityksen vasta vuodesta 1993 lähtien. Omistuspohjaa laajentamalla on haluttu turvata yhtiöiden pääomahuolto ja vahvistaa kilpailukykyä osallistumalla toimialan rakennejärjestelyihin. Valtionyhtiöiden yksityistämistä on Suomessa virallisesti perusteltu lähinnä käytännönläheisillä tarpeilla.

Valtionyhtiöiden yksityistämisellä on ollut kuitenkin läheinen kytkös niihin talousteorian ja talouspolitiikan suuntauksiin, jotka ovat tulleet tunnetuiksi tarjonnan taloustieteen, thatcherismin, reaganismin ja sittemmin uusliberalismin nimillä. Kaikissa niissä korostetaan markkinoiden ylivoimaisuutta julkisen sektorin toimintaan verrattuna talouden tasapaino-ongelmien ratkaisijana. Viimeisin maailmanlaajuinen talouskriisi on tosin vienyt tältä uskolta pohjaa pois ja pakottanut myös julkisen sektorin palaamaan talouden sääntelyn tielle. Kehitys ei kuitenkaan ole toistaiseksi johtanut valtionyhtiöiden "uuteen nousuun".

Syksyllä 2009 Suomen valtiolla oli osakeomistuksia 52 merkittävässä yhtiössä. Niistä 32 oli valtionyhtiöitä, joissa valtio oli enemmistöomistaja ja 20 osakkuusyhtiöitä, joissa valtiolla oli vähemmistöomistus. Valtiolla oli omistuksia yhteensä 12 pörssi-yhtiössä. Niistä valtio omisti suoraan kolmea yhtiötä (Finnair, Fortum ja Neste Oil) ja sijoitusyhtiönsä Solidium Oy:n välityksellä yhdeksää yhtiötä. Edellisten lisäksi valtiolla oli omistuksia kymmenissä pienemmissä yhtiöissä.

Osassa 2 käsitellään lyhyesti valtionyhtiöiden syntyhistoriaa ja valtionyhtiöiden roolin muutosta 1900-luvun lopulla. Osassa 3 käsitellään valtionyhtiöiden merkitystä Suomen taloudessa vuosina 1975–2008. Käytetyt lähdeaineistot kuvataan luvussa 3.1. ja tutkimusta varten laadittu valtionyhtiöiden luokittelu luvussa 3.2. Tutkimuksessa katsotaan, että yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista lähtien perustetut valtionyhtiöt (kuten esimerkiksi Outokumpu Oy) ovat luonteeltaan eri asia kuin liikelaitoksista muodostetut valtionyhtiöt (kuten esimerkiksi VR-Yhtymä Oy). Ensiksi mainittuja yhtiöitä kutsutaan tässä varsinaisiksi valtionyhtiöiksi ja viimeksi mainittuja liikelaitostaustaisiksi valtionyhtiöiksi. Liikelaitoksen muuttaminen yhtiöksi on pikemminkin puhdas organisatorinen ratkaisu kuin sellainen, johon liittyisi yhteiskunta- tai elinkeinopoliittisia tavoitteita.

Luvussa 3 selvitetään yhtenäistetyn tilastoaineiston avulla valtionyhtiöiden osakepääoma ja sen korotukset, osingonjako, liikevaihto ja henkilöstön määrä (yhteensä, Suomessa ja ulkomailla) vuosina 1975–2008. Tämän jälkeen valtionyhtiöitä verrataan em. tunnusluvuilla muihin yrityksiin sekä valtion omistamien pörssiyhtiöiden kannattavuutta ja tuottoa muihin pörssiyhtiöihin.

Osassa 4 käsitellään lyhyesti valtionyhtiöiden yksityistämiseksi esitettyjä perusteita.

Osassa 5 käsitellään julkisten toimintojen yksityistämisen muotoja ja erityisesti valtionyhtiöiden yksityistämistä ja sen etenemistä Suomessa. Tässä osassa käsitellään myös valtion omistajaohjauksessa viime vuosina tehtyjä muutoksia.

2 Valtionyhtiöiden syntyhistoriaa ja roolin muutos 1990-luvulla

2.1 Syntyhistoriaa

Suomen ensimmäinen valtionyhtiö syntyi, kun valtio vuonna 1918 osti W. Gutzeit & Co-yhtiön, jonka omistamat metsät ja koskivoima haluttiin saada kotimaisiin käsiin (Kauppa- ja teollisuusministeriö 1983). Tällä ostolla huomattava osa Kaakkois-Suomen vesivoima- ja metsävaroista saatiin kotimaiseen omistukseen.

Vuonna 1924 toimintansa aloitti kansallinen lentoyhtiö Aero (myöhemmin Finnair Oy). Valtion kaivostoiminta Outokummussa sai alkunsa 1920-luvulla, kun yksityisillä yrittäjillä ei ollut riittäviä mahdollisuuksia hyödyntää Outokummun malmilöydöstä. Yhtiömuodossa toimintaa ryhdyttiin harjoittamaan vuonna 1932. Myös muita valtion budjettitaloudessa toimineita laitoksia muutettiin vuonna 1931 annetulla lailla osakeyhtiöiksi: Outokummun kaivoksen lisäksi valtion rikkihappotehtaat (myöhemmin Kemira Oy), valtion puunjalostuslaitokset (myöhemmin Veitsiluoto Oy) ja Imatran voimalaitos (myöhemmin Imatran Voima Oy). Veitsiluoto Oy perustettiin Pohjois-Suomen puunjalostuksen kehittämiseksi. Kemira Oy:n edeltäjien Valtion rikkihappo- ja superfosfaattitehtaiden (myöhemmin Rikkihappo Oy ja Typpi Oy) taustalla oli pyrkimys maatalouden kehittämiseen turvaamalla lannoiteomavaraisuus. Samoihin aikoihin perustettiin kieltolain tultua kumotuksi Oy Alkoholiliike Ab (myöhemmin Oy Alko Ab).

Vuonna 1951 yhdistettiin puolustusministeriön alaisina toimineet asetehtaat ja telakat Valtion Metallitehtaat-yhtymäksi (myöhemmin Valmet Oy), kun sotatarviketeollisuus piti muuttaa rauhanajan tarpeita vastaavaksi. Jo vuonna 1948 oli perustettu Neste Oy ensin tuomaan öljytuotteita, sitten myös jalostamaan raakaöljyä kotimaassa. Vuonna 1960 perustettiin Rautaruukki Oy tuottamaan kotimaista terästä. Neste Oy ja Rautaruukki Oy perustettiin tarkoituksella saada maahan perusteollisuutta ja omaa jatkojalostusta sekä riippumattomuutta ulkomaisista toimittajista. Omavaraisuusnäkökohdat olivat myös perusteena Televisioperustamiselle posti- ja lennätinlaitoksen yhteyteen.

Valtio osallistui aikanaan voimayhtiöiden Kemijoki Oy:n ja Imatran Voima Oy:n perustamiseen hankkeiden suuren pääomatarpeen ja kansallisen energiahuollon turvaamiseksi.

Eräiden valtionyhtiöiden kuten Oy Sisu-Auto Ab:n ja Valvilla Oy:n tehtävänä oli jatkaa yksityisten yritysten tuotantoa.

Siten Suomeen perustettiin valtionyhtiöitä 1900-luvun kuluessa lähinnä yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista lähtien. Valtio otti kantaakseen yrittäjä-

riskin niillä tärkeiksi koetuilla aloilla, joilla yksityinen pääoma ei ollut kykenevä tai halukas riskinottoon. Valtionyhtiöiden perustamisella oli myös tärkeitä aluepoliittisia tavoitteita. Valtionyhtiöitä perustettiin myös raaka-aineiden hyödyntämiseksi, omavaraisuuden saavuttamiseksi, talouden infrastruktuurin kehittämiseksi ja yksityisen yritystoiminnan rahoituksen turvaamiseksi. Valtionyhtiöillä onkin ollut keskeinen osa Suomen teollistamisessa ja koko kansantalouden kehittämisessä.

2.2 Valtionyhtiöiden roolin muutos 1990-luvulla

Julkisen vallan suhtautuminen valtion yritystoimintaan on kuitenkin muuttunut 1980-luvun lopulta lähtien. On katsottu, että kansantalouden teollinen perusta ja infrastruktuuri ovat tulleet jo rakennetuiksi, eikä kansantalouden omavaraisuustarpeiden hoitaminenkaan enää vaadi valtion yrittäjätoimintaa (Kauppa- ja teollisuusministeriön kotisivut 2006). Näin valtion omistamien yritysten tehtävän katsotaan muuttuneen olennaisesti.

Valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen käynnistyi Suomessa 1980-luvun lopulla, mutta saavutti merkitystä vasta vuoden 1993 jälkeen. Omistuspohjaa laajentamalla on haluttu turvata yhtiöiden pääomahuolto ja vahvistaa kilpailukykyä osallistumalla toimialan rakennejärjestelyihin. Valtionyhtiöiden yksityistämistä on Suomessa perusteltu lähinnä käytännönläheisillä tarpeilla. Olisi kuitenkin outoa, ellei Suomessakin yksityistämisen taustalla olisi ollut muiden maiden tapaan myös ideologisia tavoitteita. Esimerkiksi Englannin konservatiivihallituksen neuvonantaja Michael E. Beesley on kuvannut Englannin yksityistämiskokemuksia näin: ”Muutokset Ison-Britannian politiikassa (yksityistämisessä ja sääntelyn purkamisessa) eivät taatusti olleet ekonomistien laskelmien tulosta. Kuten muualakin, ne olivat poliittisia liikkeitä, jotka perustuivat uskoon vapaiden markkinoiden luontaisesta ylivoimaisuudesta” (Beesley 1992). Tämänkaltaiseen ajatusmaailmaan ei mahdu ajatus valtiosta sääntelijänä ja normiohjaajana. Vielä huonommin siihen sopii ajatus valtionyhtiöstä kilpailijana kannattavassa tuotanto- tai palvelutoiminnassa.

Suuri osa valtionyhtiöistä toimii nykyisin kansainvälisessä toimintaympäristössä. Tällöin menestymisen edellytyksenä pidetään sitä, että yrityksissä noudatetaan liiketaloudellisia periaatteita ja ylläpidetään riittävää kilpailukykyä ja kannattavuutta. Valtionyhtiöiden vastuuministeriöissä katsotaankin, että valtion omistamia, normaalia liiketoimintaa harjoittavia yrityksiä ei voida enää käyttää perinteisessä mielessä valtion elinkeinopoliittikan välineinä. Näillä yhtiöillä on kuitenkin edelleen elinkeinopoliittista merkitystä. Valtio voi yhä vaikuttaa omistamiensa yhtiöiden kehitykseen, mutta vaikuttaminen tapahtuu pääsääntöisesti yhtiökokouksissa ja yhtiöiden hallintoelimissä osakeyhtiölain ja muun yhtiölainsäädännön mukaisesti.

Syksyllä 2009 valtiolla oli osakeomistuksia 52 merkittävässä yhtiössä (Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston kotisivut 2009). Niistä 32 oli valtionyhtiöitä, joissa valtio oli enemmistöomistaja ja 20 osakkuusyhtiöitä, joissa valtiolla oli vähemmistöomistus. Yhteensä 32 valtionenemmistöisestä yhtiöstä 20 oli varsinaisia valtionyhtiöitä ja 12 liikelaitostaustaisia.

Valtiolla oli omistuksia yhteensä 12 pörssiyhtiössä. Niistä valtio omisti suoraan kolmea yhtiötä (Finnair, Fortum ja Neste Oil, joista valtio omisti enemmistön) ja sijoitusyhtiönsä Solidium Oy:n kautta yhdeksää yhtiötä (Elisa, Kemira, Metso, Outokumpu, Rautaruukki, Sampo, Sponda, Stora Enso ja TeliaSonera, jotka olivat valtion osakkuusyhtiöitä). Edellisten lisäksi valtiolla oli omistuksia kymmenissä pienemmissä yhtiöissä.

3 Valtionyhtiöiden merkitys Suomen taloudessa

3.1 Lähdeaineistot

Valtionyhtiöitä ja valtion osakkuusyrityksiä koskevia tietoja on kerätty seuraavista lähteistä:

1. Valtion tilinpäätökset 1975–2008.
2. Eduskunnan valtiontilintarkastajain kertomukset vuosilta 1975–1999 (osa "Valtionenemmistöiset osakeyhtiöt").
3. Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuoteen 2003 saakka (Liite 14 "Valtion talousarviotalouden käyttöomaisuusarvopaperit").
4. Valtion tilinpäätöskertomus vuodesta 2004 alkaen (Liite 7 "Valtion käyttö- ja rahoitusomaisuusosakkeet ja osuudet sekä muut oman pääoman ehtoiset sijoitukset").
5. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisut "Valtionyhtiöt" vuosilta 1975–1996 ja "Valtion yhtiöomistus" vuosilta 1997–2007 sekä Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston vuosikertomus 2008.
6. Eri valtionyhtiöiden vuosikertomukset.

Kaikki tässä tutkimuksessa, sen kuvioissa ja taulukoissa käytettävät rahamäärät on ilmaistu kirjanpitokäytännön mukaisesti käypähintaisina euroina, vaikka kysymys on pitkistä aikasarjoista. Mikäli vuosittaisia lukuja summataan, se on tehty kuitenkin vuoden 2008 rahanarvoon bruttokansantuotteen hintaindeksillä deflaoiduilla luvuilla.

Tässä tutkimuksessa oleellisimpia kysymyksiä olisi ollut selvittää, paljonko valtion rahaa on valtionyhtiöihin kaikkiaan sijoitettu ja paljonko niistä on saatu tuottoina takaisin. Perusaineistona ovat em. lähteet 1–3. Niistä saatujen tietojen tarkistamiseen ja täydentämiseen on käytetty lähteitä 4–5.

Eduskunnan valtiontilintarkastajain kertomukset, jotka kattavat vuodet 1975–1999, tarjoavat hyvän aineiston yhdenmukaisen aikasarjan laatimiseen sekä sijoitusten että tuottojen osalta. Valtiontilintarkastuksessa 2000-luvun vaihteessa tehty organisaatiouudistus sai kuitenkin aikaan tämän aihepiirin tilastoinnissa tuhoisaa jälkeä. Kun Eduskunnan valtiontilintarkastus sellaisenaan lopetettiin ja toiminta siirrettiin valtiontalouden tarkastusvirastolle (joka siirrettiin tosin eduskunnan alaisuuteen), yhtenäisten aikasarjojen laatimismahdollisuus vaikeutui. Esimerkiksi valtion omistuksessa oleva osakekanta on perusaineistossa esitetty

vuoteen 1999 saakka nimellisarvon suuruisena. Sen jälkeen käytettävissä olleissa valtiokonttorin laatimissa valtion tilinpäätöksen liitetaulukoissa valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden osakekannasta on kirjattu markkina-arvo ja kirjanpitoarvo mutta ei lainkaan nimellisarvoa.

Esimerkiksi Fortum Oyj:n kirjanpitoarvoksi vuoden 2000 lopussa on valtiokonttorin taulukossa merkitty 25,4 miljardia markkaa ja markkina-arvoksi 15,5 miljardia markkaa. Valtio omisti vuoden 2000 lopussa Fortumista 70,74 prosenttia. Sen mukaan valtio omisti Fortumin osakkeita nimellisarvossa mitattuna 12,1 miljardia markkaa vuoden 2000 lopussa.

Jotta voidaan rakentaa katkeamaton aikasarja 1975–2008, myös vuosilta 2000–2008 tarvitaan osakepääoman nimellisarvoihin perustuvat tiedot valtion omistuksista yhtiöissään. Nämä tiedot on tässä tutkimuksessa laadittu erikseen tilinpäätöstiedoista yrityksittäin. Tällä tavalla saadaan kuitenkin vain valtion osakekantaa eri vuosien lopussa kuvaavat tilastot.

Aikasarja valtion vuosittaisista lisäpanostuksista valtionyhtiöihin kattaa vain vuodet 1975–1999, jolta ajalta valtiontilintarkastajat asiaa tilastoivat. Siksi 2000-luvun osalta tämä puuttuva tieto joudutaan korvaamaan osakekannan vuosittaisia muutoksia kuvaavilla tiedoilla. Nämä nettomuutosluvut voivat olla myös negatiivisia, mikäli valtion osakemyynnit ylittävät osakeostot. Näistä syistä oleellista tietoa, paljonko valtion rahaa on valtionyhtiöihin kaikkiaan sijoitettu ja paljonko niistä on saatu tuottoina takaisin, on mahdotonta selvittää luotettavasti.

Tieto valtionyhtiöiden liikevaihdosta ja henkilöstömäärästä on peräisin valtiontilintarkastajain kertomuksista vuosilta 1975–1999, hallituksen kertomuksesta valtiovarain hoidosta ja tilasta vuosilta 2000–2003 ja Valtion yhtiöomistusjulkaisuihin ja valtionyhtiöiden vuosikertomuksista vuosilta 2004–2008.

Erilaisiin vertailuihin on käytetty Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpitoa, tilinpäätöstilastoja, Suomen yritykset-tilastoa sekä KTM:n Valtion yhtiöomistusjulkaisuja.

3.2 Valtionyhtiöiden luokittelu

Edellä osassa 2 käsiteltiin valtionyhtiöiden syntyhistoriaa. Siitä ilmeni, että valtionyhtiöitä perustettiin alun perin lähinnä yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista lähtien. Näitä valtionyhtiöitä kutsutaan tässä varsinaisiksi valtionyhtiöiksi. Myöhemmin 1980-luvulla ja erityisesti 1990-luvulla ensiksi moni valtion laitos muutettiin liikelaitokseksi, joka myöhemmin yhtiöitettiin valtionyhtiöksi. Näissä tapauksissa on kysymys lähinnä organisatorisista järjestelyistä, ei tietyistä yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisista tarpeista valtionyhtiön perustamiseen. Näitä valtionyhtiöitä kutsutaan tässä *liikelaitostaustaisiksi valtionyhtiöiksi*. Niistä mer-

kittävimpiä ovat olleet VR-Yhtymä Oy, Suomen Posti Oy, Postipankki Oy (myöhemmin Leonia Oyj, Sampo-Leonia Oyj, Sampo Oyj) ja Sonera Oyj.

Valtionyhtiöiksi katsotaan ne yhtiöt, joista valtio omistaa suoraan (ja nyttemmin sijoitusyhtiö Solidium Oy:n kautta) vähintään 50 prosenttia. Niitä yhtiöitä, joista valtio omistaa alle 50 prosenttia, kutsutaan tässä *valtion osakkuusyhtiöiksi* eivätkä ne kuulu tämän tarkastelun piiriin. Siten valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen on kasvattanut tämän ryhmän kokoa valtionyhtiöiden ryhmän kustannuksella. Viimeinen merkittävä muutos tapahtui vuonna 2005, jolloin valtio menetti enemmistöasemansa Kemira Oyj:ssä.

3.3 Osakepääoma ja sen korotukset

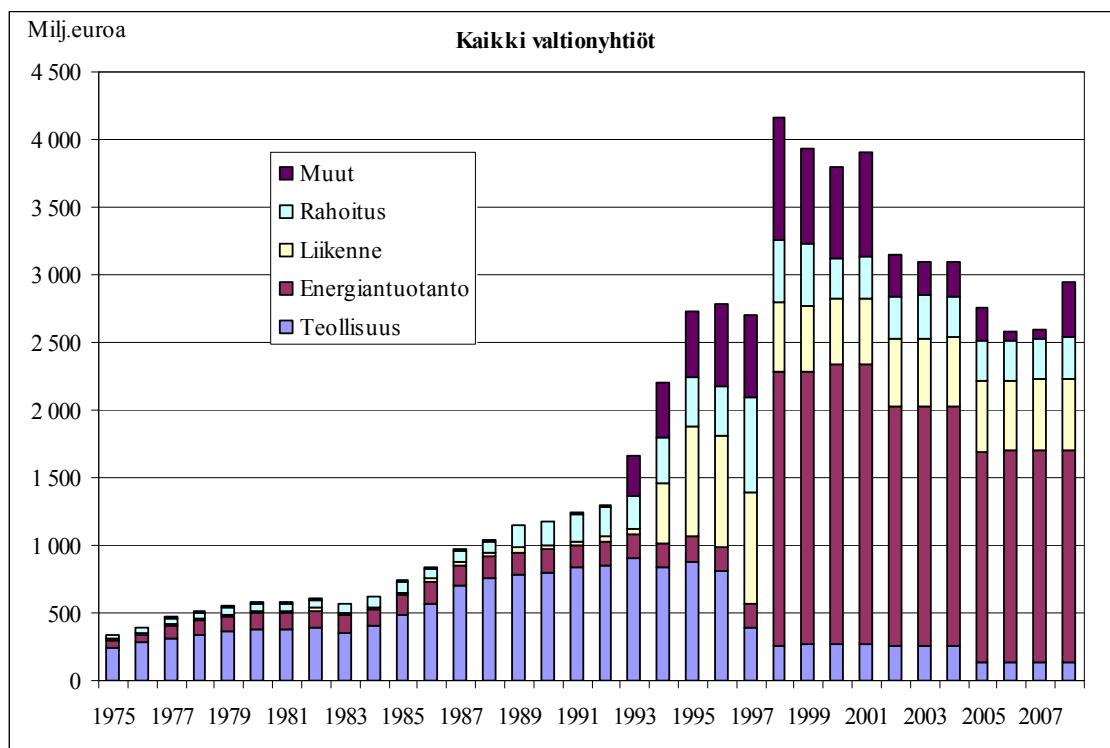
Valtionyhtiöiden osakepääoma oli tarkastelujakson alkuvuosina alle miljardi euroa (kuvio 3.1.). Tuolloin ylivoimainen osa omistuksesta oli teollisuus- ja energiayhtiöiden omistuksia. Suurimmillaan valtionyhtiöiden osakepääoma oli runsas neljä miljardia euroa vuonna 1998. Sitä ennen valtion osakekanta teollisuusyhtiöissä oli selvästi pienentynyt, mutta Fortum Oy:n perustaminen vuonna 1998 nosti valtionyhtiöiden osakekannan ennätyksellisen korkealle. Sen jälkeen osakekanta pienentyi kaikilla toimialoilla niin, että vuonna 2005 osakekannan kokonaismäärä oli selvästi alle kolme miljardia euroa. Valtion osakeomistus teollisuusyhtiöissä oli pudonnut selvästi alle 200 miljoonan euron.

Kun tarkastelun ulkopuolelle jätetään liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt, varsinaisten valtionyhtiöiden osakekanta oli vuonna 1998 runsaat kolme miljardia euroa ja vuonna 2005 noin kaksi miljardia euroa (kuvio 3.2.).

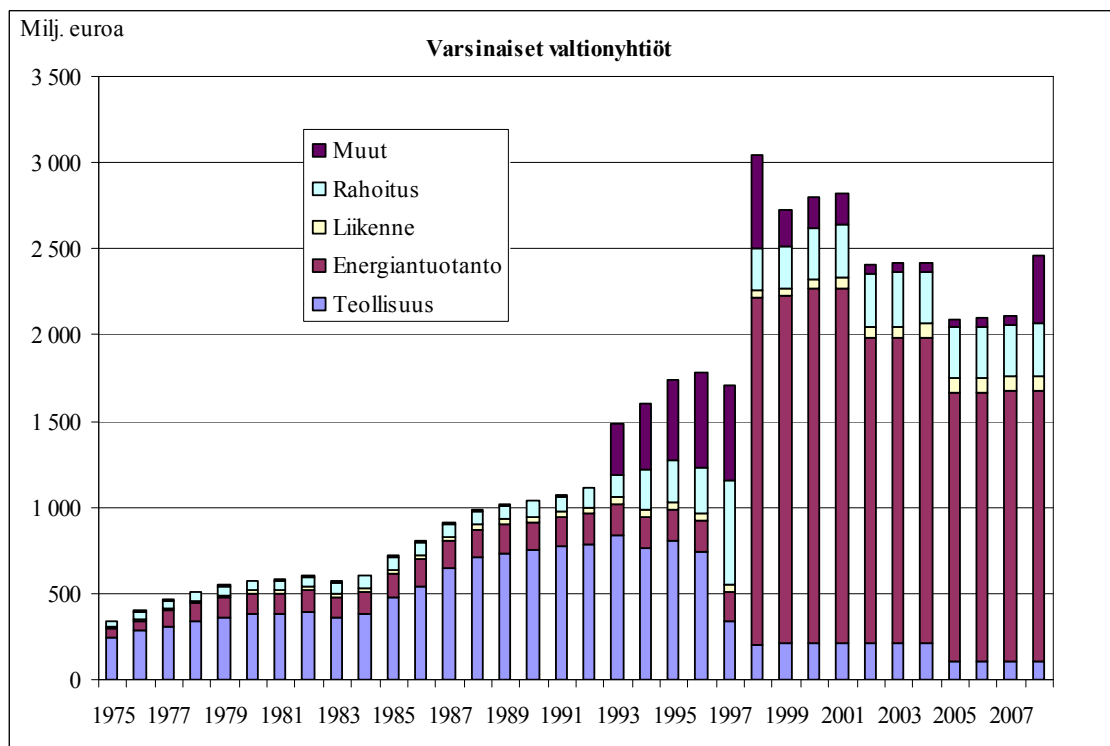
Kuviosta 3.3. havaitaan, kuinka valtionyhtiöiden yksityistäminen on kasvattanut valtion osakkuusyhtiöiden osakekantaa erityisesti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Jakson lopussa valtio omisti osakkuusyhtiöiden osakepääomia lähes miljardi euroa, josta selvä enemmistö oli teollisuusyhtiöiden pääomia. Vuodesta 2002 lähtien myös palvelualojen osuus kasvoi johtuen lähinnä TeliaSoneran osakkeista.

Valtion teollisuusyhtiöiden omistuksen pääpaino oli 1990-luvun puoliväliin saakka metalli- ja metsäteollisuudessa (kuvio 3.4.). Vuonna 1997 näiden alojen osuus romahti, kun Rautaruukista ja Ensosta tuli osakkuusyhtiöitä. Seuraava suuri pudotus tapahtui vuonna 2005, kun Kemira muuttui valtionyhtiöstä valtion osakkuusyhtiöksi. 1990-luvun alussa valtion osakepääoma sen teollisuusyhtiöissä oli noin 900 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2008 enää 150 miljoonaa euroa.

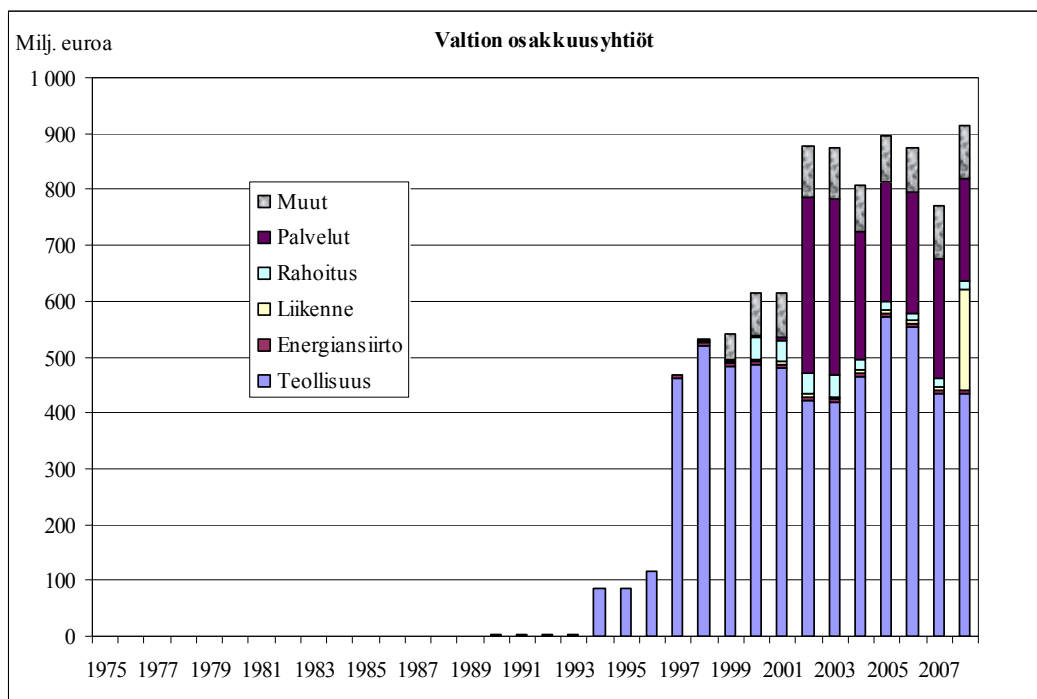
Kuvio 3.1. Osakepääoma, miljoonaa euroa – Kaikki valtionyhtiöt

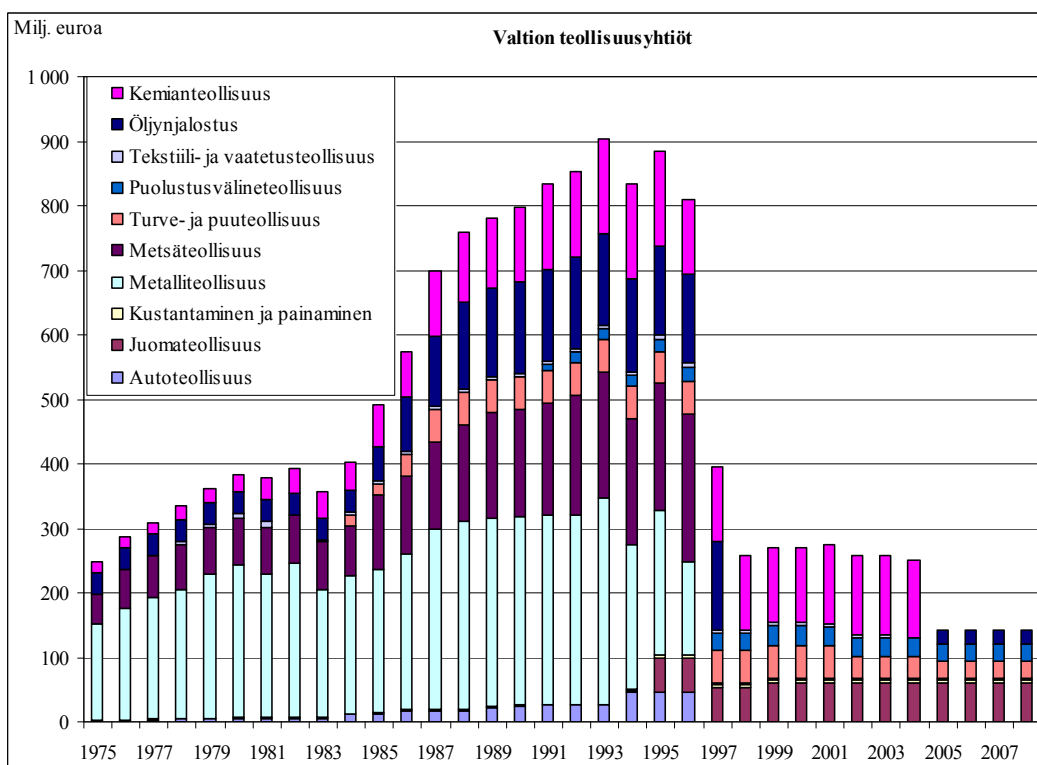
Kuvio 3.2. Osakepääoma, miljoonaa euroa – Varsinaiset valtionyhtiöt

Kuvio 3.3. Osakepääoma, miljoonaa euroa – Valtion osakkuusyhtiöt

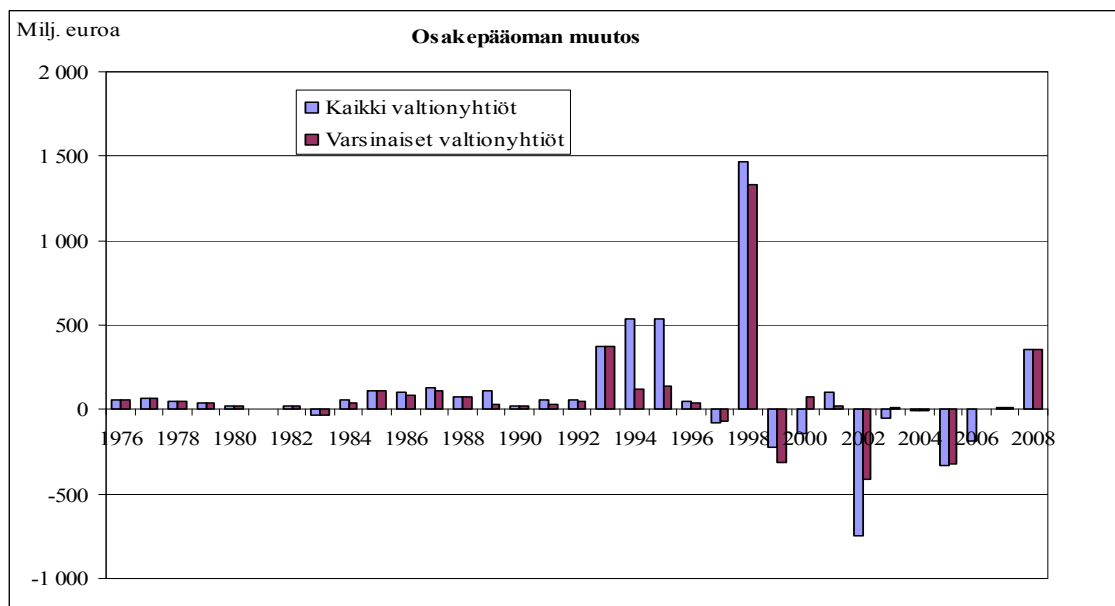

Kuvio 3.4. Osakepääoma, miljoonaa euroa – Valtion teollisuusyhtiöt

Tässä tarkastelussa valtion vuotuisiksi lisäsijoituksiksi katsotaan osakepääoman korotukset. Se lasketaan osakekannan vuotuisena muutoksena. Osakepääoman korotukset ovat pitkällä tähtäyksellä olleet selvästi alle 500 miljoonaa euroa vuodessa; useimpina vuosina jopa alle 100 miljoonaa euroa (kuvio 3.5.). Poikkeuksellisen suuri osakepääoman lisäys oli vuonna 1998, jolloin perustettiin sekä Fortum että Finnvera. Normaalista suuremmat osakepääoman korotukset tapahtuivat myös vuosina 1994–1995, jolloin Suomen Posti ja VR muuttuivat valtionyhtiöiksi. Vuoden 1996 osakepääoman korotus kohdistui Yrityspankki SKOP:iin.

Kuvio 3.5. Osakepääoman muutokset, miljoonaa euroa

3.4 Osingonjako

Tiedot valtion saamien osinkotulojen kokonaismäärästä on kerätty valtion tilinpäätöksistä vuosilta 1975–2008 (taulukko 3.1.). Vuoteen 1996 saakka tilinpäätöksissä on eritelty osinkotulot valtionyhtiöistä ja muut osinkotulot. Vuodesta 1997 lähtien muiden kuin valtionyhtiöiden jakamiksi osinkotuloiksi on katsottu osinkotulojen kokonaismäärän ja valtionyhtiöiden valtiolle jakamien osinkotulojen erotus. Valtionyhtiöiden jakamat osinkotulot on saatu tässä tutkimuksessa laaditusta yhtiökohtaisesta aineistosta, joka on kerätty useista eri lähteistä (ks. luku 3.1). Kansantalouden tilinpidossa valtion osinkotulot ovat selvästi suuremmat kuin valtion tilinpäätöksissä kirjatut osinkotulot. Vuonna 2008 erotus oli lähes 400 miljoonaa euroa. Ero syntyy valtion talousarvion ulkopuolella olevien rahastojen jakamista osingoista, Suomen Pankin voiton tuloutuksista valtiolle sekä laskennallisista valtion tuotoista sijoitusrahastoista, jotka ovat kansantalouden tilinpidossa luokiteltu valtion osinkotuloihin valtion tilinpäätöksen mukaisten osinkotulojen lisäksi.

Taulukko 3.1 Valtion osinkotulot vuosina 1975–2008, miljoonaa euroa

Vuosi	Osinkotulot valtionyhtiöistä (1)	Valtion muut osinkotulot	Yhteensä (2)	Valtion osinkotulot (3)
1975	4,9	0,1	4,9	19,0
1976	4,4	0,1	4,4	22,0
1977	2,9	0,1	3,0	21,0
1978	3,7	0,1	3,8	23,0
1979	8,2	0,1	8,3	25,0
1980	10,8	0,1	10,9	11,0
1981	12,0	0,1	12,1	32,0
1982	15,5	0,1	15,6	64,0
1983	12,4	0,2	12,6	70,0
1984	17,8	0,2	18,0	66,0
1985	29,9	0,2	30,2	54,0
1986	47,6	1,2	48,9	53,0
1987	60,6	1,5	62,2	67,0
1988	71,2	0,4	71,5	77,0
1989	104,0	0,8	104,8	105,0
1990	119,9	1,0	121,0	122,0
1991	102,4	2,0	104,4	105,0
1992	47,5	2,3	49,5	50,0
1993	39,1	2,4	41,5	42,0
1994	55,4	1,0	55,4	55,0
1995	138,1	7,8	145,9	146,0
1996	221,5	35,3	256,8	257,0
1997	232,0	85,4	317,4	317,0
1998	414,6	94,7	509,4	541,0
1999	283,5	72,0	355,5	362,0
2000	411,1	500,0	911,1	943,0
2001	321,6	510,8	832,3	968,0
2002	384,6	290,1	674,6	792,0
2003	357,4	246,1	603,5	729,0
2004	459,9	360,7	820,6	978,0
2005	423,6	323,3	746,9	887,0
2006	1018,4	503,8	1522,2	1344,0
2007	822,8	824,7	1647,5	1919,0
2008	932,8	672,0	1604,8	1992,0

Lähteet:

(1) VATT

(2) Valtion tilinpäätökset

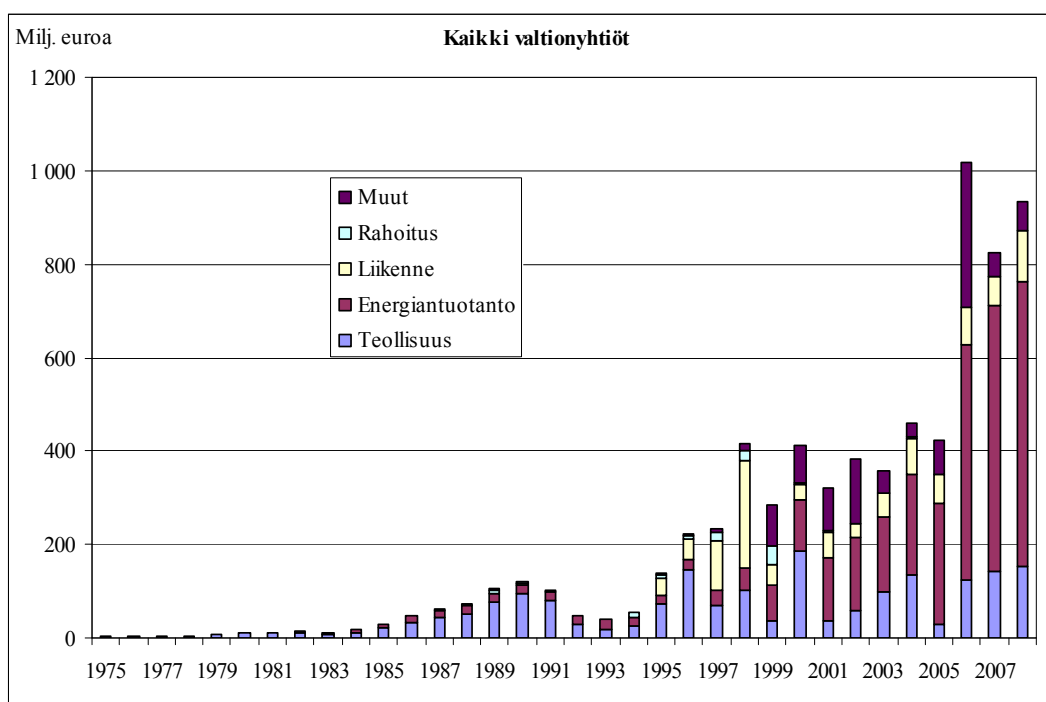
(3) Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpito

Vuosina 1975–1995 valtionyhtiöiden osingonjako oli vuosittain alle 200 miljoonaa euroa (kuvio 3.6.). Vaikka otetaan tuolla jaksolla huomioon myös valtion osakkuusyhtiöiden osingonjako (kuvio 3.7.), kuva ei oleellisesti muutu, sillä suurten valtionyhtiöiden yksityistämisiä ei ollut vielä toteutettu.

Vuosina 1996–2008 valtionyhtiöt jakoivat huomattavasti enemmän osinkoja kuin aikaisemmin. Suurimmillaan osingonjako oli vuonna 2004, yli miljardi euroa. Kun mukaan otetaan valtion osakkuusyhtiöistään saamat osingot, osinkojen kokonaismäärä nousi jo yli 1,5 miljardin euron tarkastelujakson viimeisinä vuosina. Osakkuusyhtiöiden osingonjako on VATT:n käyttämistä aineistoista voitu selvittää vain vuosilta 1994–2008. Se vastaa hyvin sitä erotusta, joka saadaan, kun valtion tilinpäätösten mukaisten osinkotulojen kokonaismäärästä vähennetään valtionyhtiöiden valtiolle jakamat osinkotulot, jotka on laskettu tämän tutkimuksen yhtiökohtaisesta aineistosta. Tämä erotus on otettu koko tarkastelujaksolle kuvaamaan osakkuusyhtiöiden maksamia osinkoja valtiolle.

Ei voida kuitenkaan väittää, että tarkastelujakson alkuvuosinakaan valtionyhtiöt olisivat olleet muita yrityksiä kitsaampia osingonjaossa. Noina vuosina muutkin yritykset jakoivat selvästi vähemmän osinkoja kuin viime vuosina on ollut tapana. Pikemminkin voidaan väittää, että vuosina 1975–1985 valtion hyötyyhtiöidensä osinkotuloista oli suhteellisesti jopa suurempi kuin viime vuosina. Valtionhallinnon osuus kaikista maassa jaetuista osinkotuloista oli silloin moninkertainen viime vuosiin verrattuna (kuvio 3.8.).

Kuvio 3.6. Osingonjako, miljoonaa euroa – Kaikki valtionyhtiöt

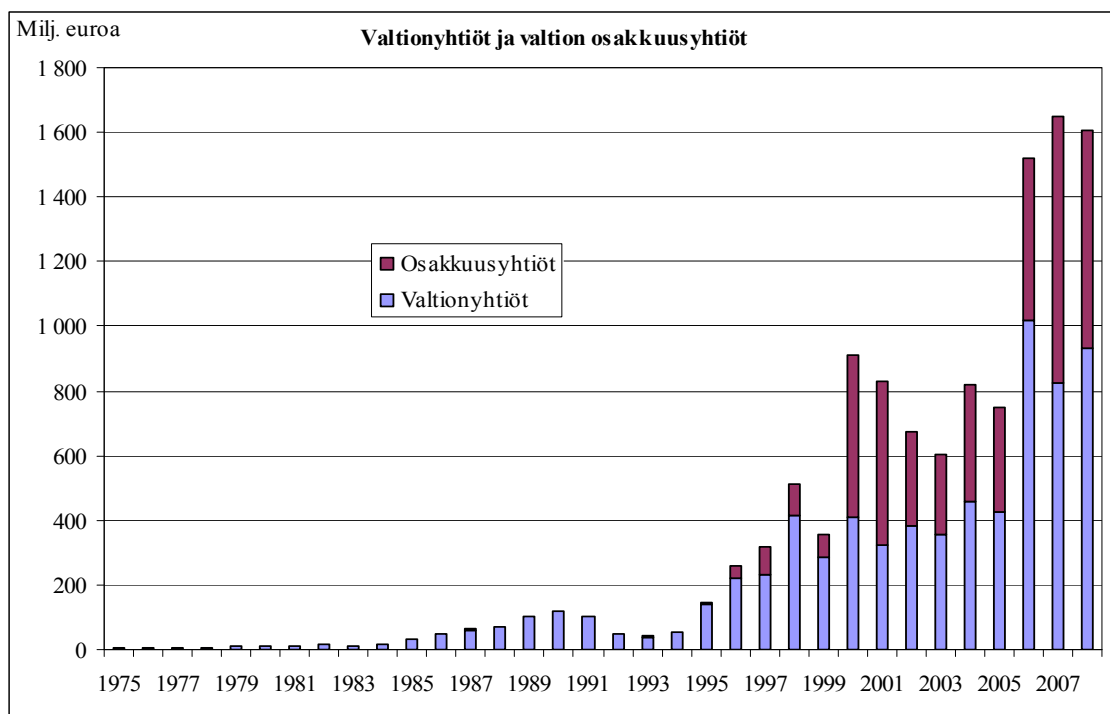

Tarkastelujakson alkupuoliskolla osingonjako keskittyi pääasiassa teollisuusyhtiöiden osingonjakoon (kuvio 3.6.). Loppupuoliskolla teollisuusyhtiöiden osinkojen merkitys väheni lähinnä niiden yksityistämisen johdosta (valtionyhtiöt siirtyivät osakkuusyhtiöiden kategoriaan tai ne myytiin kokonaan yksityisille omistajille). Samalla energiantuotanto ja liikenne kasvattivat osingonjakoa lähinnä Fortum Oyj:n ja yhtiöitettyjen VR-Yhtymä Oy:n ja Suomen Posti Oy:n ansiosta.

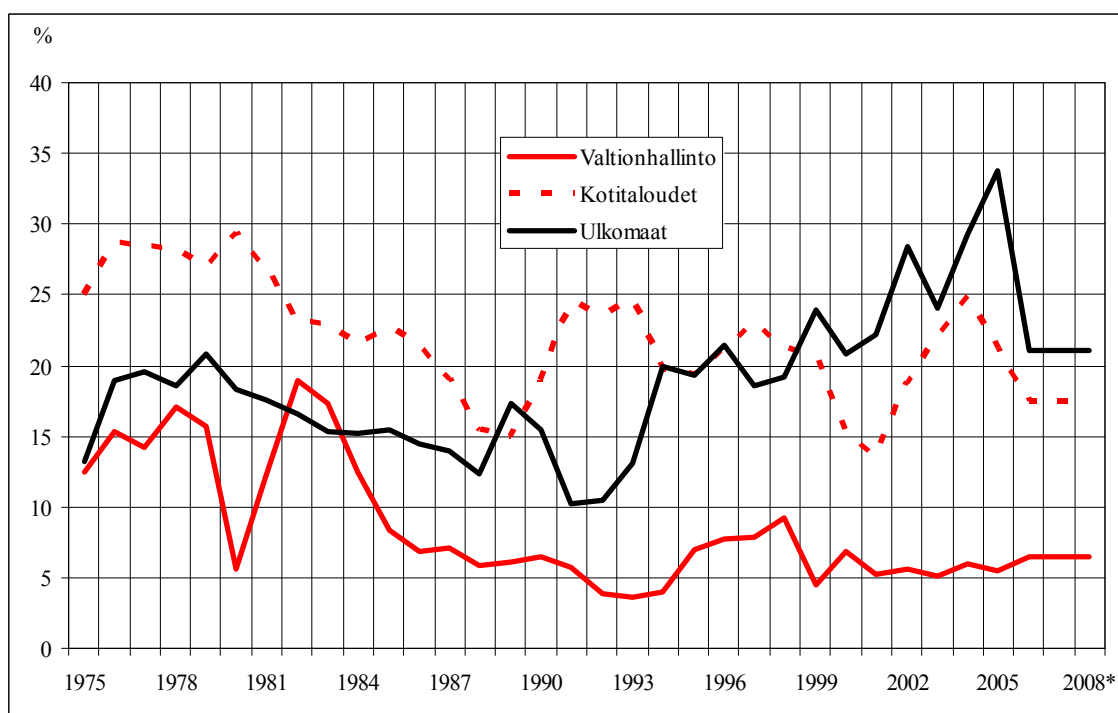
Kun tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä, osingonjako supistui enimmillään 350 miljoonaan euroon vuodessa vuoteen 2005 saakka (kuvio 3.9.). Osingot kertyivät pääasiassa teollisuus- ja energiayhtiöistä, sillä liikenteen valtionyhtiöiden (Posti ja VR) osingonjako ei sisälly näihin lukuihin. Vuosina 2006–2008 varsinaisten valtionyhtiöiden osingonjako nousi 700–800 euron tuntumaan Fortumin ja Neste Oilin osingonjaon ansiosta.

Valtion teollisuusyhtiöiden osingonjako oli useimpina vuosina alle 100 miljoonaa euroa vuodessa. Alkujaksolla nämä osingot kertyivät pääasiassa metalli- ja metsäteollisuuden valtionyhtiöistä (kuvio 3.10.). Loppujaksolla juomateollisuuden (Alko Oy) ja kemian teollisuuden (Kemira Oy) osingot hallitsivat kuvaa. Kun Kemira Oy muuttui osakkuusyhtiöksi vuonna 2005, osinkotulot teollisuuden valtionyhtiöistä romahtivat noin 30 miljoonaan euroon. Sen jälkeen Neste Oilin osingonjako nosti valtion teollisuusyhtiöiden osinkojen kokonaismäärän noin 150 miljoonaan euroon.

Kuvio 3.7. Osingonjako, miljoonaa euroa – Valtionyhtiöt ja valtion osakkuusyhtiöt

Kuvio 3.8. Eräiden osingonsaajien osuus vuosina 1975–2008 kaikista Suomessa jaetuista osingoista, %

Varsinaiset valtionyhtiöt

Milj. euroa

Legend:

- Muut
- Rahoitus
- Liikenne
- Energiantuotanto
- Teollisuus

Vuosi	Teollisuus	Energiantuotanto	Liikenne	Rahoitus	Muut	Kokonaismäärä
1975	10	0	0	0	0	10
1976	10	0	0	0	0	10
1977	10	0	0	0	0	10
1978	10	0	0	0	0	10
1979	10	0	0	0	0	10
1980	10	0	0	0	0	10
1981	10	0	0	0	0	10
1982	10	0	0	0	0	10
1983	10	0	0	0	0	10
1984	10	0	0	0	0	10
1985	20	0	0	0	0	20
1986	30	10	0	0	0	40
1987	40	20	0	0	0	60
1988	50	20	0	0	0	70
1989	80	10	0	0	0	90
1990	90	10	0	0	0	100
1991	80	10	0	0	0	90
1992	20	20	0	0	0	40
1993	10	20	0	0	0	30
1994	20	10	0	0	0	30
1995	60	10	0	0	0	70
1996	140	10	0	0	0	150
1997	60	80	0	0	0	140
1998	90	50	0	0	0	140
1999	20	80	0	0	0	100
2000	180	120	10	0	0	310
2001	30	150	10	0	0	190
2002	50	160	10	0	0	220
2003	90	170	10	0	0	270
2004	130	210	10	0	0	350
2005	20	270	0	0	0	290
2006	120	510	10	0	0	640
2007	140	610	10	0	0	760

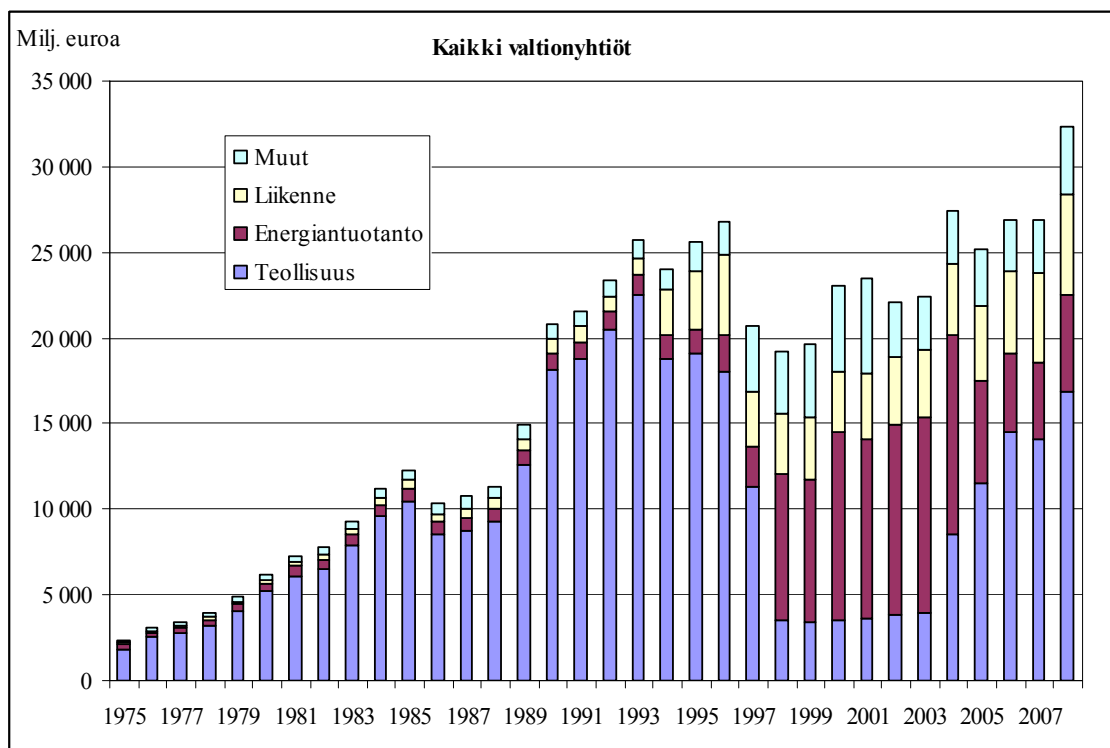
3.5 Liikevaihto

Valtionyhtiöiden liikevaihto oli tarkastelujakson alussa vuosittain alle viisi miljardia euroa. Liikevaihto kohosi 20 miljardin euron tuntumaan 1980-luvun lopussa ja vaihteli sen jälkeen 20–30 miljardin euron välillä (kuvio 3.11.).

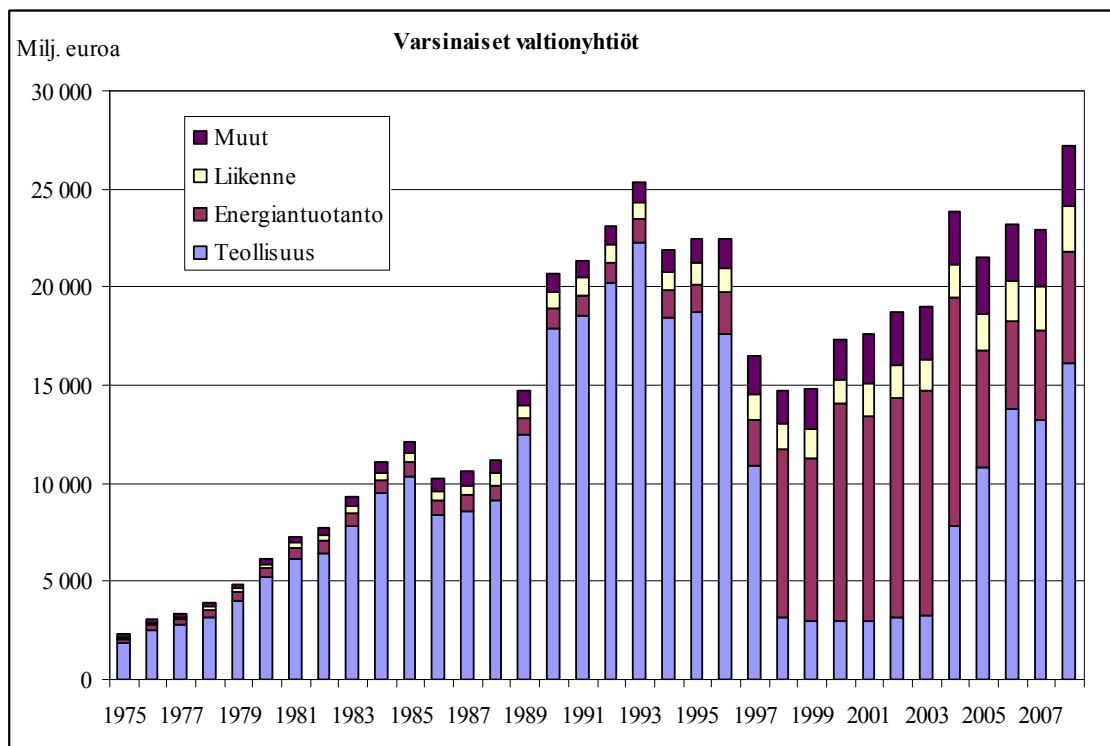
Suurin osa liikevaihdosta koostui teollisuusyhtiöistä vuoteen 1996 saakka eli ennen eräiden suurten valtionyhtiöiden yksityistämistä/muuttamista osakkuusyhtiöiksi. Tämän jälkeen teollisuusyritysten osuus liikevaihdosta romahti alle viiteen miljardiin euroon. Tarkastelujakson loppuvuosina teollisuuden liikevaihto-osuutta nosti Neste Oil Oyj:n irrottaminen Fortum Oyj:stä, mikä samalla pienensi energia-alan osuutta valtionyhtiöiden liikevaihdosta.

Kuva liikevaihdon kehityksestä ei muutu oleellisesti, kun tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä ja ulkopuolelle jätetään liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt (kuvio 3.12.). Teollisuusyhtiöistä liikelaitostaustaisia ovat Vapo, Vammas, VPU, Lapuan Patruunatehdas, Edita ja Karttakeskus. Ne kaikki ovat liikevaihdoltaan verraten pieniä ja osa niistä on yksityistetty.

Kuvio 3.11. Liikevaihto, miljoonaa euroa – Kaikki valtionyhtiöt

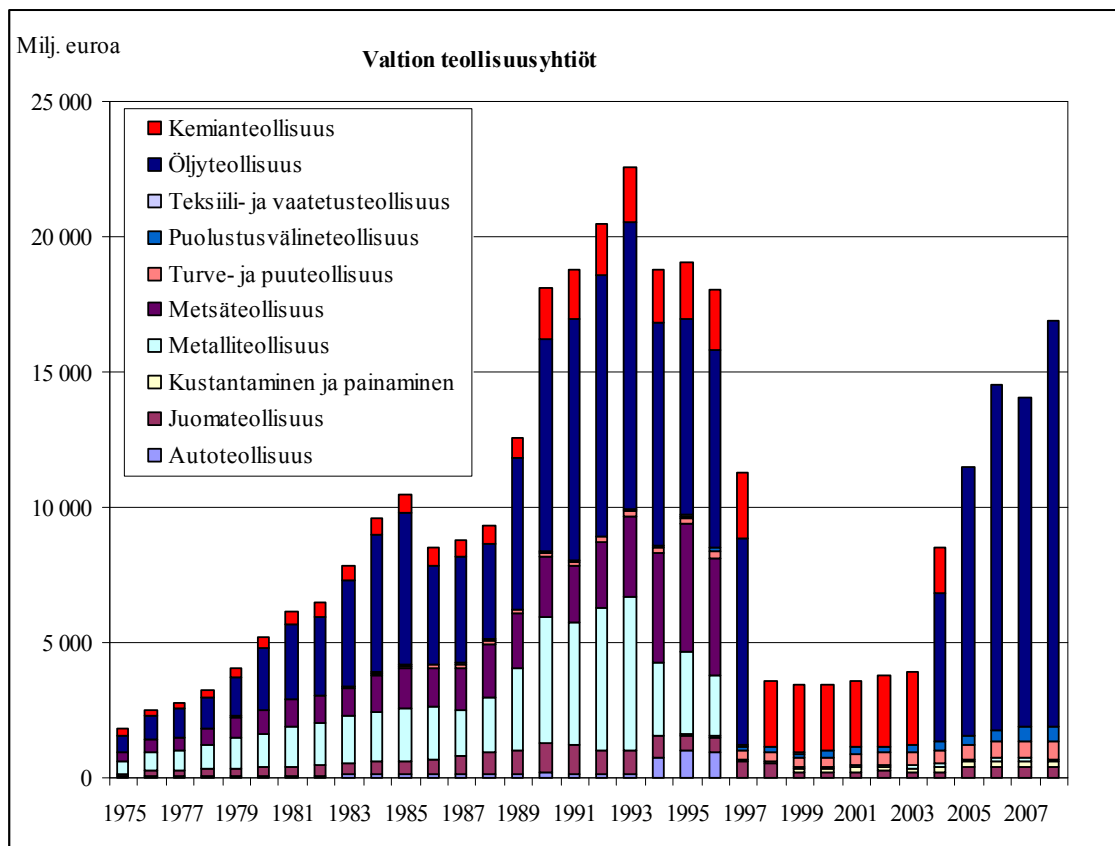
Kuvio 3.12. Liikevaihto, miljoonaa euroa – Varsinaiset valtionyhtiöt

Valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihdosta ylivoimainen osa koko tarkastelujakson ajan koostui öljynjalostuksesta (kuvio 3.13.). Toimialan osuus oli keskimäärin 44 prosenttia teollisuusyhtiöiden liikevaihdosta. Kysymys on tällöin ollut Neste Oy:stä. Se on ollut liikevaihdoltaan koko tarkastelujakson ajan ylivoimaisesti suurin valtionyhtiö. Vuonna 1975 sen osuus kaikkien valtionyhtiöiden liikevaihdosta oli 28 prosenttia. Vuosina 1998–2003 Nesteen öljynjalostus sisältyi Fortumiin ja kuviossa 3.11. energiantuotannon toimialaan. Vuosina 2004–2008 Nesteen jatkaaja Neste Oil Oyj nosti öljynjalostuksen jälleen liikevaihdoltaan suurimmaksi valtionyhtiötoimialaksi (kuvio 3.13.). Vuonna 2005 Neste Oilin osuus oli 40 prosenttia kaikkien valtionyhtiöiden liikevaihdosta.

Öljynjalostuksen jälkeen liikevaihdoltaan suurimpia valtionyhtiöiden teollisuusaloja olivat metalli-, metsä- ja kemianteollisuus, kunnes näiden alojen suurimmat yhtiöt yksityistettiin, muutettiin valtion osakkuusyhtiöiksi. Metalli- ja metsäteollisuudessa tämä muutos tapahtui vuonna 1997, kemian teollisuudessa vuonna 2005.

Kuvio 3.13. Liikevaihto, miljoonaa euroa – Valtion teollisuusyhtiöt

3.6 Henkilöstö

Tässä tarkastelussa henkilökuntatiedot vuosilta 1975–1980 ja 2005–2004 on kerätty KTM:n valtionyhtiöt-vuosikirjoista. Tiedot vuosilta 1981–2003 on kerätty hallituksen eri vuosien tilakertomuksista (Hallituksen kertomus valtiovarain tilasta ja hoidosta). Kaikki tiedot ovat konsernikohtaisia. Vuodesta 1990 lähtien konsernitiedot on saatu ”valmiina”. Vuosien 1975–1989 konsernitiedot on laskettu lisäämällä emoyhtiöiden henkilöstöön tytäryhtiöiden henkilöstö.

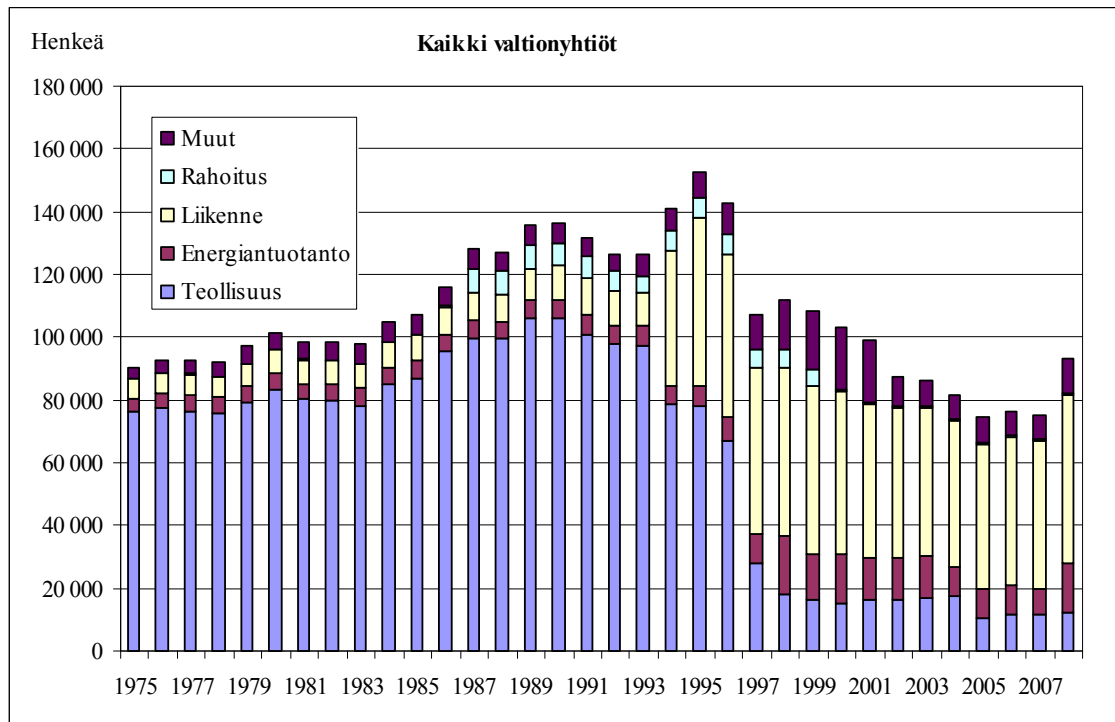
Tarkastelujakson alussa vuonna 1975 valtionyhtiöt työllistivät noin 90 000 henkilöä (kuvio 3.14.). Sen jälkeen henkilöstömäärä kasvoi 1990-luvun puoliväliin saakka, jolloin henkilöstöä oli 153 000. Lähinnä valtionyhtiöiden yksityistämisen johdosta henkilöstömäärä on vuodesta 1996 lähtien pienentynyt ja oli tarkastelujakson lopussa vuonna 2005 enää 74 000 henkilöä.

Edellisissä luvuissa ovat mukana myös liikelaitostaustaisten, kuten Postin ja VR:n henkilöstöt. Postin muuttaminen valtionyhtiöksi vuonna 1994 lisäsi valtionyhtiöiden henkilöstömäärää 34 000:lla ja VR tulo valtionyhtiöksi vuonna 1995 lisäsi henkilöstömäärää 18 000:lla. Nämä tavallaan paikkasivat sitä 16 000 henkilön poistumaa, joka aiheutui vuonna 1994 Outokumpu Oy:n yksityistämisestä.

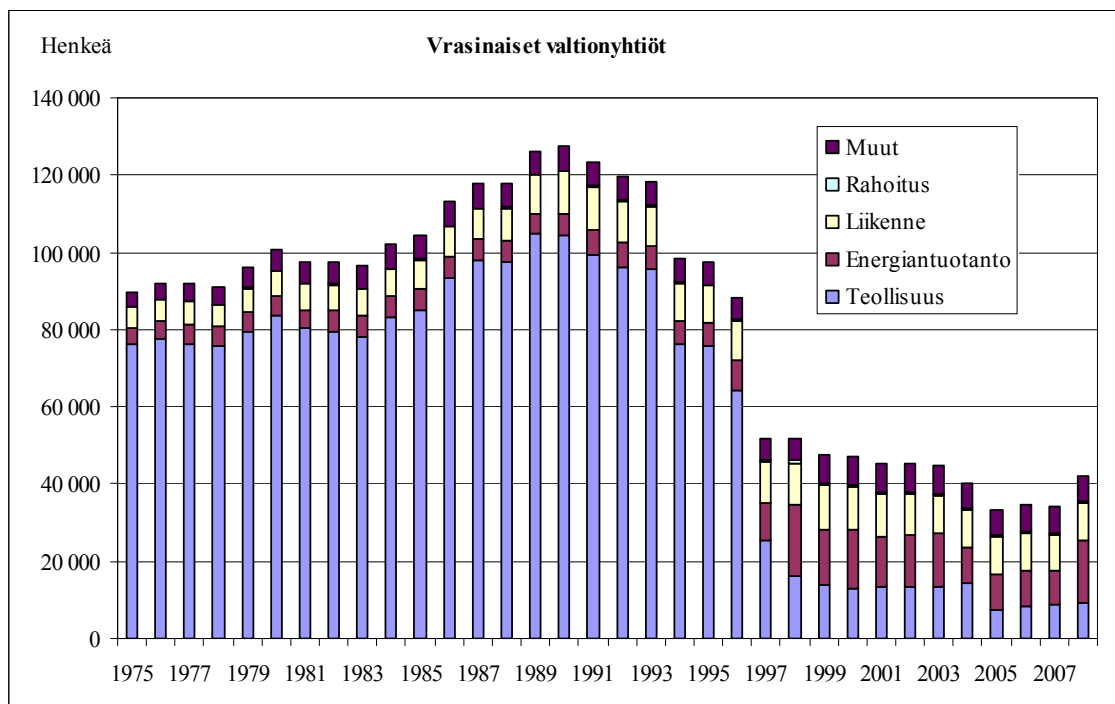
Kuva henkilöstömäärän kehityksestä ja tasosta muuttuukin oleellisesti, jos tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä (kuvio 3.15.). Näiden yhtiöiden henkilöstömäärä oli suurimmillaan vuonna 1990, eli noin 130 000. Tarkastelujakson lopussa vuonna 2005 se oli pienentynyt yli puolella ja oli enää alle 60 000.

Vuosina 1975–1996, siis ennen teollisuusyhtiöiden laajamittaista yksityistämistä, ylivoimainen osa (80 000–100 000 henkilöä) valtionyhtiöiden henkilöstöstä työskenteli teollisuusyhtiöissä. Vuodesta 1997 lähtien teollisuuden osuus on ollut alle 20 000 henkilöä ja vuonna 2005 enää 11 000 henkilöä.

Kuvio 3.14. Kokonaishenkilöstö, henkilöä – Kaikki valtionyhtiöt

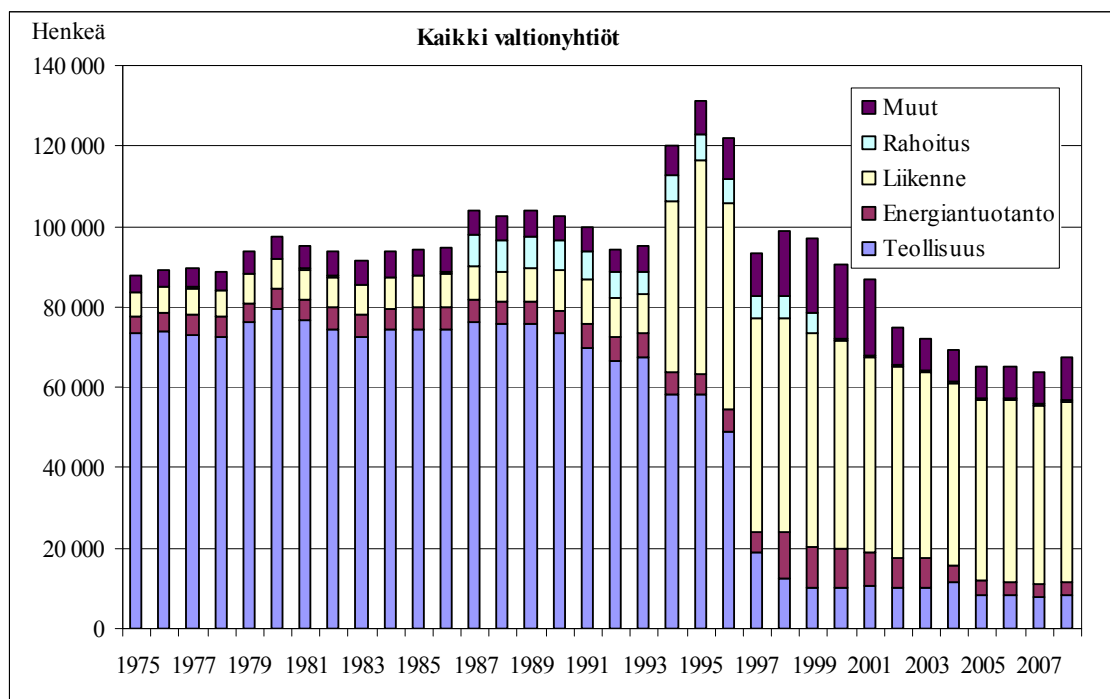
Kuvio 3.15. Kokonaishenkilöstö, henkilöä – Varsinaiset valtionyhtiöt

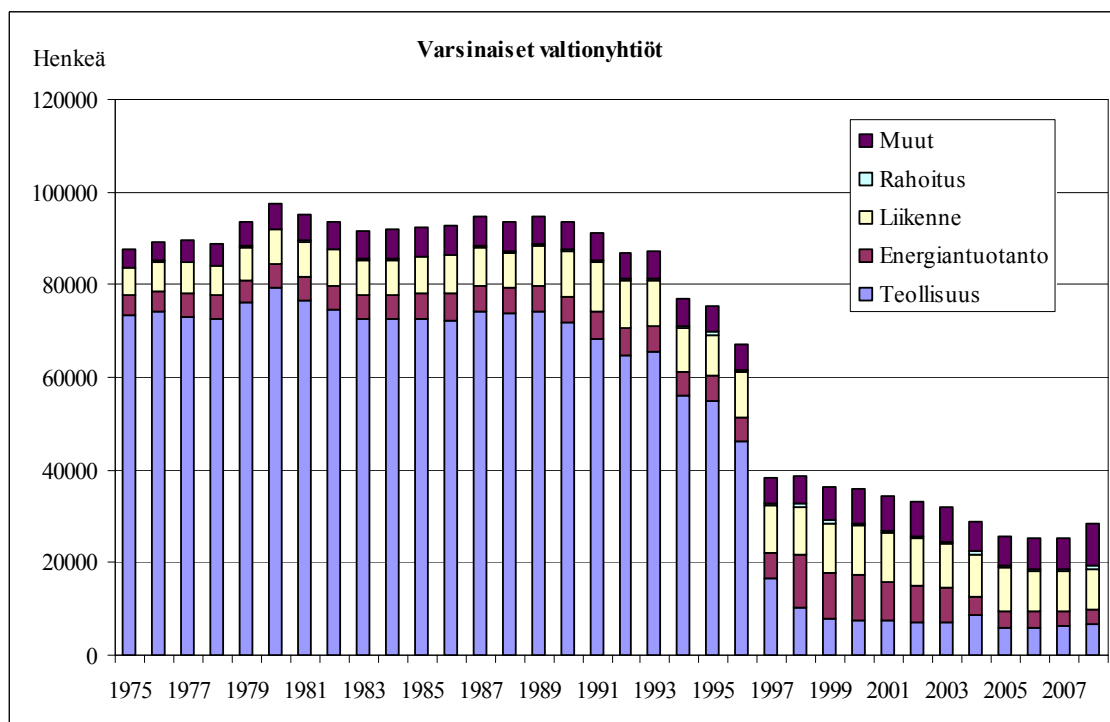
Edellä kuvattuihin lukuihin sisältyvät kaikki valtionyhtiöiden työllistämät henkilöt niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Kun valtionyhtiöiden ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilöstömäärä vähennetään henkilöstön kokonaismäärästä, saadaan erotuksena aikasarja valtionyhtiöiden henkilöstöstä Suomessa (kuvio 3.16.).

Enimmillään valtionyhtiöt työllistivät Suomessa 130 000 henkilöä vuonna 1995. Vuonna 2008 henkilökunta oli vähentynyt puoleen. Näihin lukuihin sisältyvät kuitenkin Postin ja VR:n sekä muiden liikelaitostaustaisten yhtiöiden henkilöstöt. Kun ne jätetään tarkastelusta pois, varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomessa vuonna 1980 noin 98 000 henkilöä, vuonna 1995 noin 75 000 henkilöä ja vuonna 2008 enää 28 000 henkilöä (kuvio 3.17.).

Kuvio 3.16. Henkilöstö Suomessa, henkilöä – Kaikki valtionyhtiöt

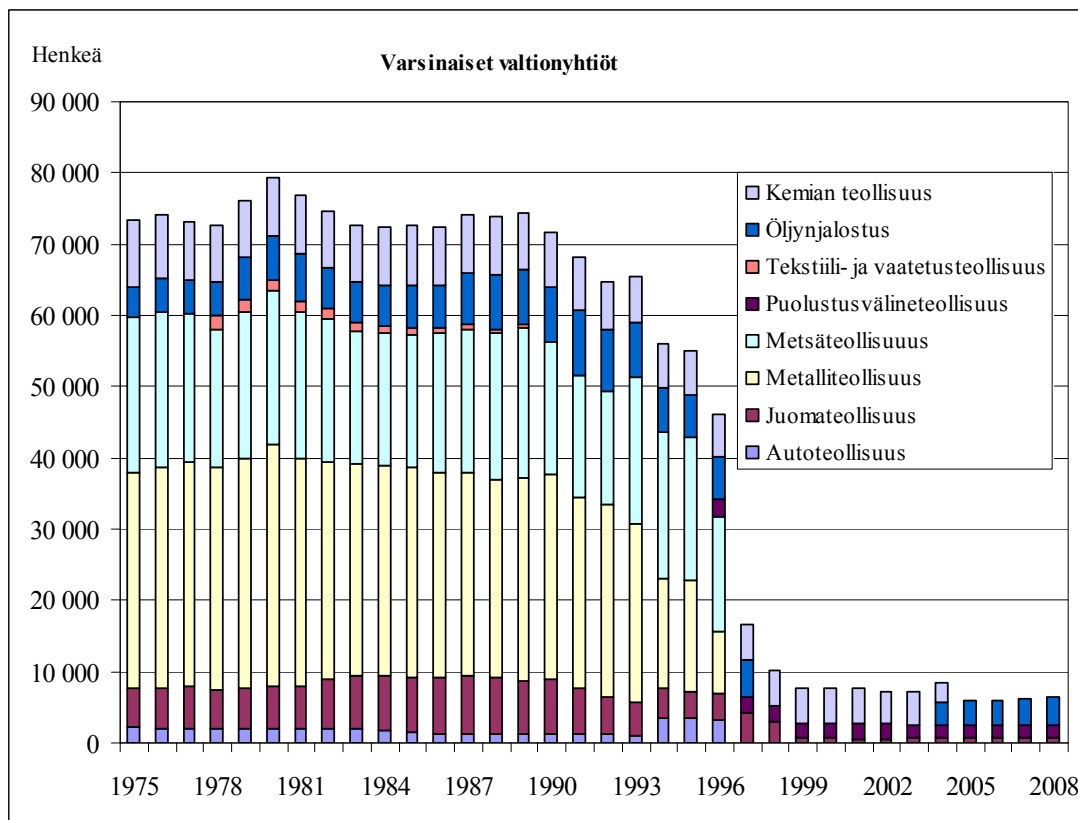

Kuvio 3.17. Henkilöstö Suomessa, henkilöä – Varsinaiset valtionyhtiöt

Valtion teollisuusyhtiöiden suurin työllisyysvaikutus Suomessa oli vuonna 1989, lähes 75 000 henkilöä (kuvio 3.18.). Metalli- ja metsäteollisuuden suurten valtionyhtiöiden yksityistäminen vähensi työllisyysvaikutuksen alle 10 000 henkilöön, jopa alle 6 000:een vuonna 2005. Vuonna 2008 varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomen teollisuudessa 6 500 henkilöä.

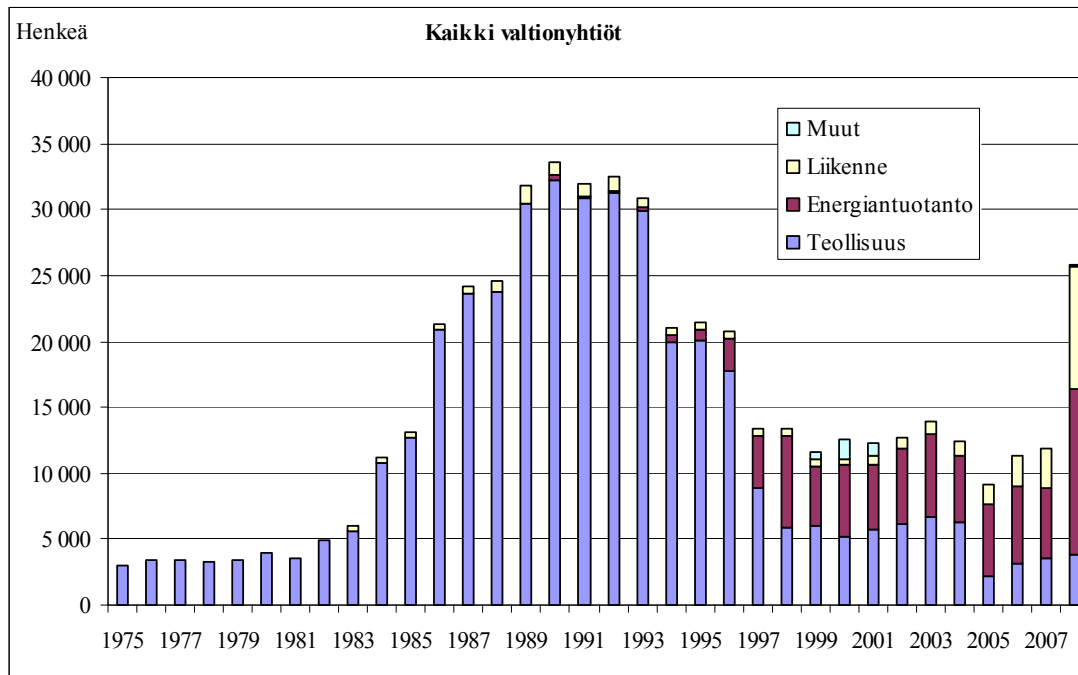
Kuvio 3.18. Valtion teollisuusyhtiöiden henkilöstö Suomessa

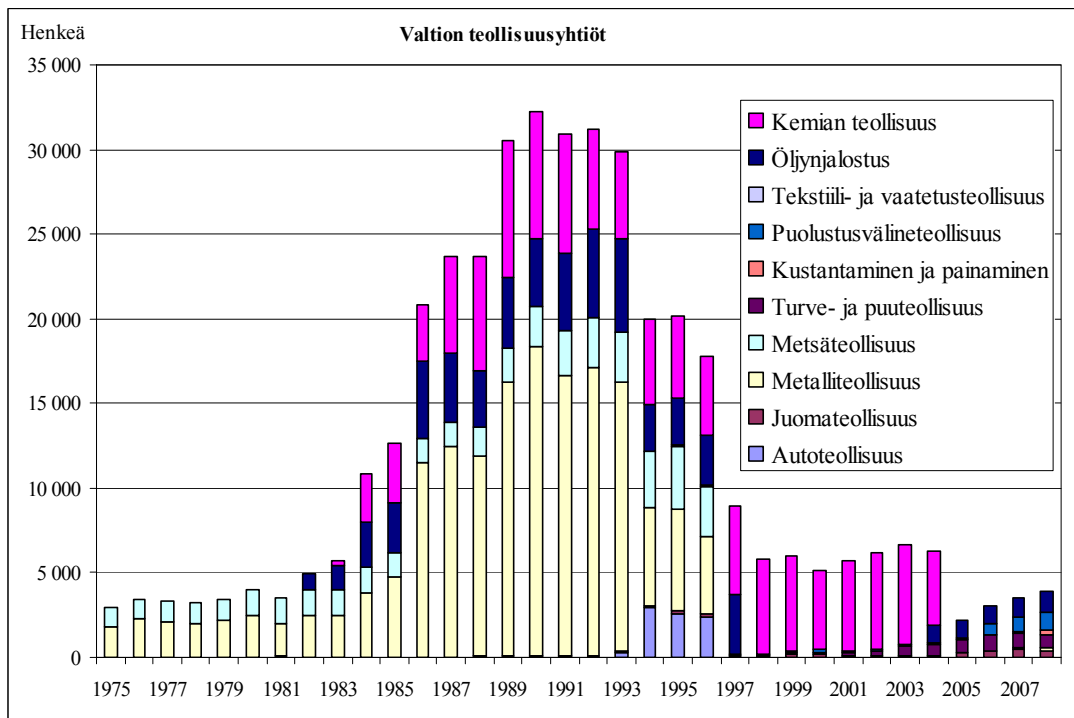
Ulkomailla valtionyhtiöt työllistivät enimmillään noin 34 000 henkilöä vuonna 1990. Metalli- ja metsäteollisuuden suurten valtionyhtiöiden yksityistäminen vähensi 1990-luvun alkupuoliskolta myös valtionyhtiöiden ulkomaisen henkilöstön määrää ja vuonna 2005 se alitti 10 000 henkilön rajan (kuvio 3.19.). Sen jälkeen ulkomaisten tytäryhtiöiden työntekijämäärä kasvoi lähinnä siksi, että Fortum osti tytäryhtiöitä Venäjältä ja Itella hankki omistukseensa tytäryhtiöitä ulkomailta vuonna 2008.

Valtionyhtiöiden ulkomainen henkilökunta oli luonnollisesti lähinnä teollisuuden tytäryhtiöiden palveluksessa. Valtionyhtiöiden yksityistämisen takia kuitenkin teollisuuden osuus pienentyi huomattavasti ja viime vuosina ulkomailla valtion energiayhtiöt ovat työllistäneet teollisuusyrityksiä enemmän. Vuosina 2005–2008 valtion teollisuusyhtiöt työllistivät ulkomailla enää 2 000–4 000 henkilöä (kuvio 3.20).

Kuvio 3.19. Henkilöstö ulkomailla, henkilöä – Kaikki valtionyhtiöt

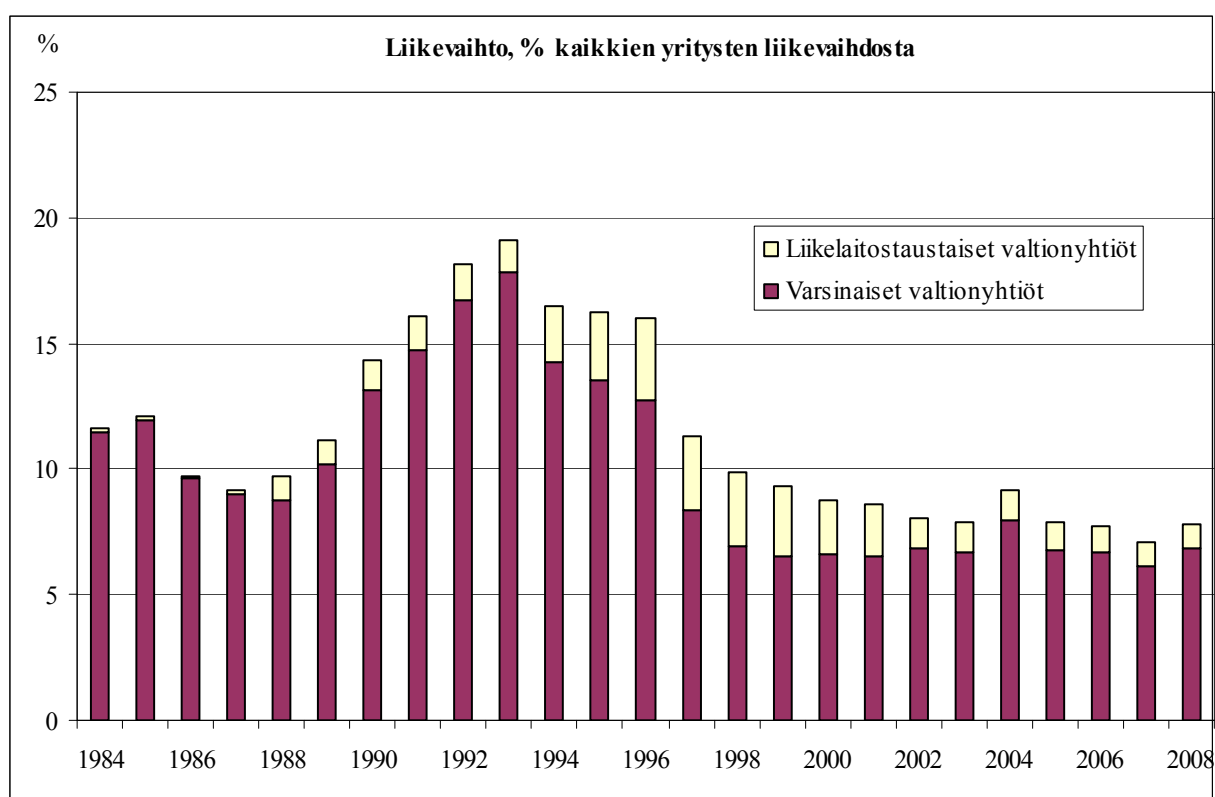
Kuvio 3.20. Valtion teollisuusyhtiöiden henkilöstö ulkomailla

3.7 Vertailu muihin yrityksiin

Tässä vertailussa valtionyhtiötiedot ovat konsernikohtaisia ja lähteenä on edellä selostettu VATT:n valtionyhtiöaineisto. Tieto koko yrityssektorin liikevaihdosta perustuu Tilastokeskuksen Suomen yritykset-tilastoon vuosilta 1984–2005. Vertailun alkuvuosina valtionyhtiöiden liikevaihto oli noin 10 prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta (kuvio 3.21.) ja korkeimmillaan osuus oli 18 prosenttia vuonna 1993. Sen jälkeen osuus pienentyi lähinnä yksityistämisten johdosta ja oli vuonna 2008 enää kahdeksan prosenttia.

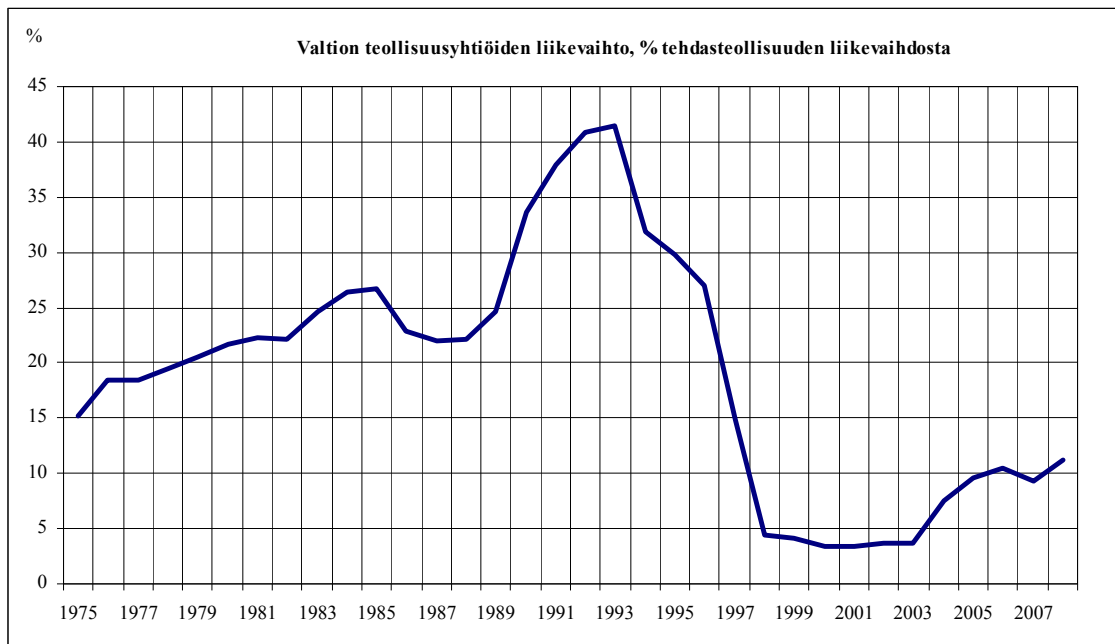
Kuvio 3.21. Valtionyhtiöiden liikevaihto, % kaikkien yritysten liikevaihdosta

Perinteiset valtionyhtiöt ovat painottuneet vahvasti teollisuuteen. Ennen yksityistämistä valtionenemmistöinen teollisuussektori olikin Suomessa suurempi kuin useimmissa muissa maissa (Willner 2003).

Valtion teollisuusyhtiöiden osuus tehdasteollisuuden liikevaihdosta oli selvästi nousujohtoinen vuosina 1975–1993 (kuvio 3.22.). Prosenttiosuus nousi alle 20 prosentista yli 40 prosenttiin vuonna 1993. Sen jälkeen valtio luopui miltei kokonaan teollisuusyhtiöidensä enemmistö osakkuuksista; tarkastelujakson lopulla valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihto oli enää alle 10 prosenttia ja muutamina vuosina jopa alle viisi prosenttia teollisuuden liikevaihdosta.

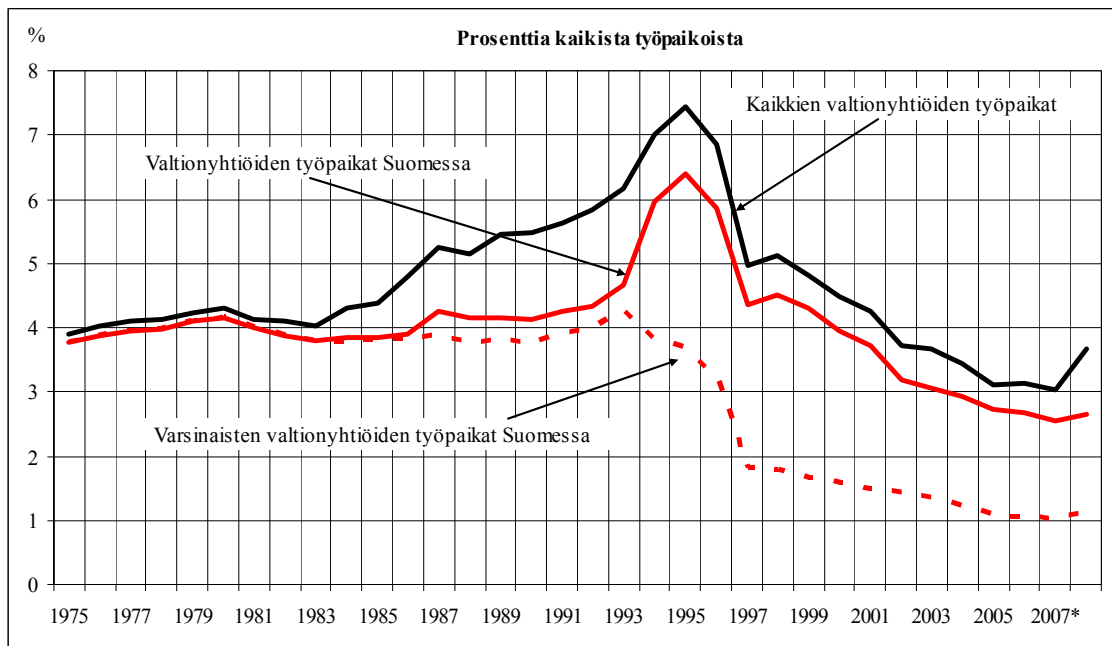
Kuvio 3.22. Valtion teollisuusyhtiöiden liikevaihto, % tehdasteollisuuden liikevaihdosta

Myös työpaikkoja koskevat luvut ovat käytetyssä aineistossa konsernikohtaisia. Siksi valtionyhtiöiden työllistävyttä arvioitaessa on muistettava, että osa työpaikoista on yhtiöiden ulkomaisissa tytäryhtiöissä. Kuviossa 3.23. on valtionyhtiöiden työpaikat suhteutettu Suomen kaikkiin työllisiin (Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon luvut). Kuviossa esitetään valtionyhtiöiden kaikkien työpaikkojen, valtionyhtiöiden Suomessa sijaitsevien työpaikkojen ja niistä varsinaisten valtionyhtiöiden työpaikkojen osuudet (%) Suomen kaikista työpaikoista.

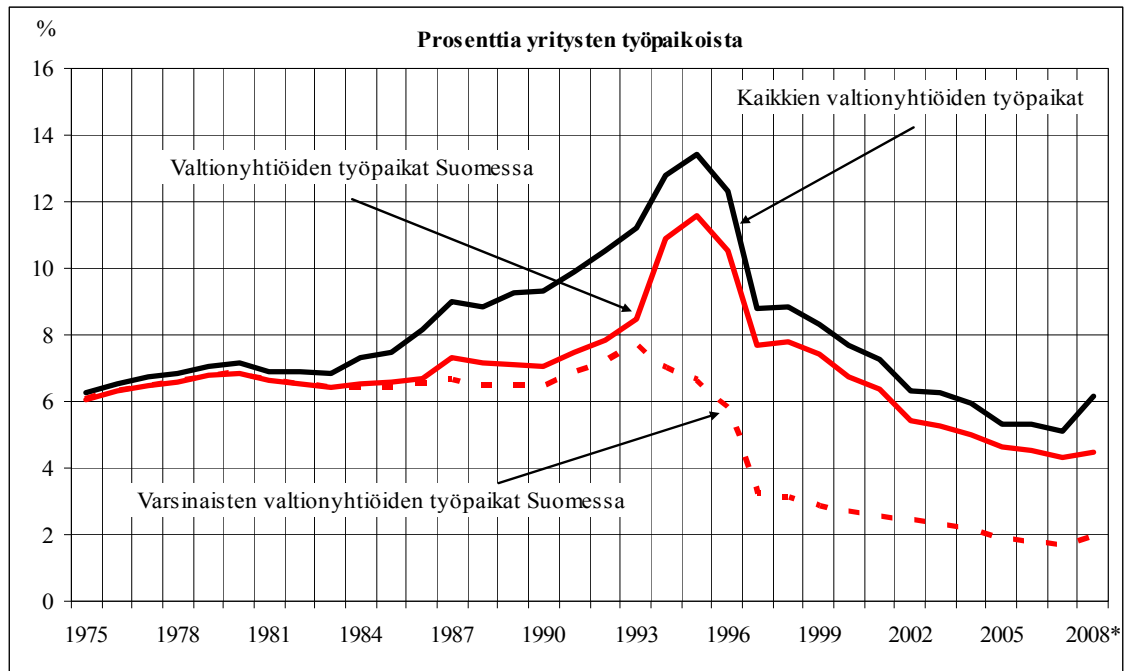
Suomessa valtionyhtiöt työllistivät 1980-luvulla noin neljä prosenttia kaikista työllisistä. Prosenttiosuus nousi korkeimmillaan yli kuuteen prosenttiin vuosina 1994–1995. Oleellisin syy tähän oli kuitenkin entisten suurten liikelaitosten kuten postin ja valtionrautateiden yhtiöittäminen ja siten tätä työllistävyiden kasvupiikkiä on pidettävä vain näennäisenä. Kuvion 3.23. alimmassa käyrässä entisten liikelaitosten henkilöstö ei ole mukana, joten käyrä kuvaa varsinaisten valtionyhtiöiden työllistävyttä Suomessa. Se oli 1980-luvulla noin neljä prosenttia Suomen kaikista työpaikoista ja enimmillään 4,3 prosenttia vuonna 1993. Sittem prosenttiosuus yksityistämisen seurauksena aleni ja oli enää prosentin vuonna 2008.

Kuvio 3.23. Valtionyhtiöiden työpaikat, % kaikista työpaikoista

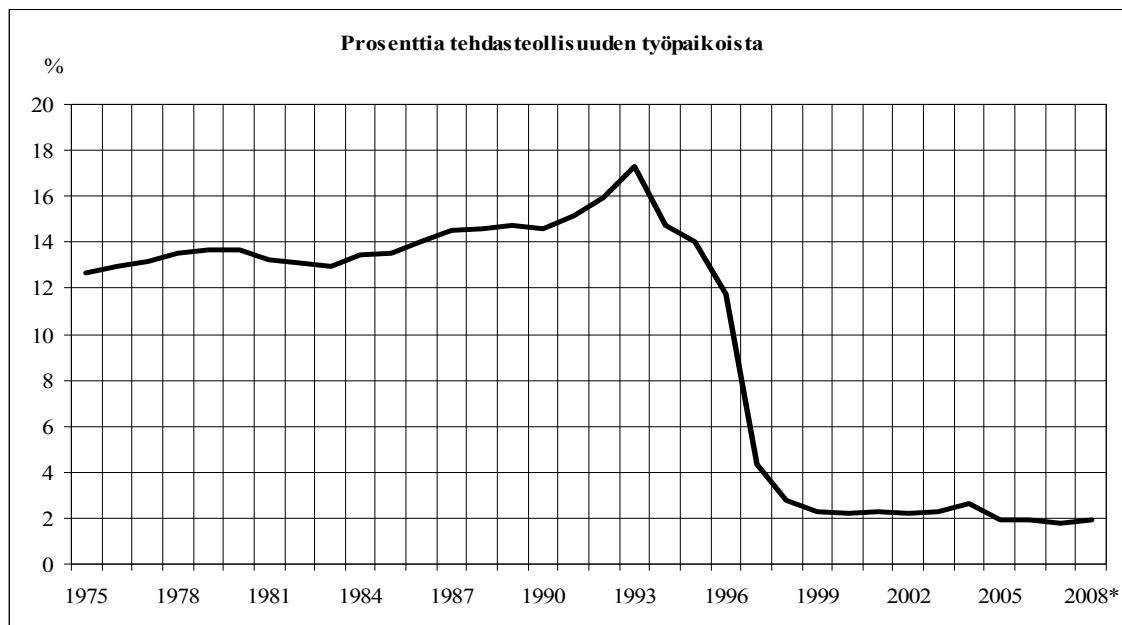
Kuviossa 3.24. valtionyhtiöiden työpaikat on suhteutettu kaikkien yritysten työpaikkoihin. Tiedot yritysten työpaikoista ovat peräisin Suomen yrityksetilastoista (Tilastokeskus). Kuviot 3.23. ja 3.24. poikkeavat toisistaan vain siten, että valtionyhtiöiden osuus yritysten työpaikoista on 2–3 prosenttiyksikköä suurempi kuin osuus kaikista työllisistä. Varsinaisten valtionyhtiöiden osuus yritysten työpaikoista oli noin kaksi prosenttia vuonna 2008 eli kaksinkertainen verrattuna osuuteen kaikista työpaikoista.

Kuvio 3.24. Valtionyhtiöiden työpaikat, % yritysten työpaikoista

Valtion teollisuusyhtiöt työllistivät 1980-luvulla noin 14 prosenttia Suomen teollisuuden työllisistä (kuvio 3.25.). Suurimmillaan osuus oli yli 17 prosenttia vuonna 1993. Sen jälkeen valtion suurten teollisuusyhtiöiden yksityistäminen ja muuttaminen valtion osakkuusyhtiöiksi romahdutti osuuden hyvin nopeassa tahdissa kahden prosentin tuntumaan ja vuonna 2008 osuus oli enää 1,9 prosenttia.

Kuvio 3.25. Valtion teollisuusyhtiöiden työpaikat, % tehdasteollisuuden työpaikoista

Pörssissä noteerattavien valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden kannattavuus oli vähintään samaa tasoa kuin pörssiyhtiöiden keskimäärin (taulukko 3.2.). Kauppa- ja teollisuusministeriö (KTM) on tehnyt vertailulaskelmia tästä vuodesta 1975 lähtien.

Valtion yhtiöomistus 2006-vuosikirjassa KTM esitti muun muassa seuraavat havainnot:

- Valtion pörssiomistuksen arvo oli kehittynyt paremmin kuin Helsingin pörssiosakkeiden keskimäärin.
- Valtion pörssiomistusten keskimääräinen osinkotuotto oli viime vuosina selvästi parantunut. Kahtena viime vuotena se oli ollut selvästi parempi kuin Helsingin arvopaperipörssissä keskimäärin.

Taulukko 3.2. Pörssiyhtiöiden (1) kannattavuus ja tuotto (2)

Tunnusluku	Keskimäärin vuosina 1997–2005		
	Pörssin päalista	Pörssin päalista ilman Nokiaa	Pörssin valtionyhtiöt ja valtion osakkuusyhtiöt (3)
Nettotulos, %	5,9	4,4	5,1
Omavaraisuusaste, %	45,6	43,8	43,7
Oman pääoman tuotto, %	13,3	9,7	9,3
P/E-luku	23,9	17,9	18,8
Osinkotuotto, %	2,5	3,6	3,3
Osinkosuhde, %	48,6	59,0	54,3
Liikevaihdon kasvu, %	11,6	9,6	6,9

(1) Pl. pankit ja vakuutusyhtiöt

(2) KTM: Valtion yhtiöomistus-julkaisut vuosilta 2002–2005.

(3) Pl. Sampo Oyj

Nettotulos, % = Nettotulos, % liikevaihdosta

Omavaraisuusaste, % = Oma pääoma, % taseen loppusummasta

Oman pääoman tuotto, % = Tilikauden tulos, % keskimääräisestä omasta pääomasta tilikauden aikana

P/E-luku = Osakkeen hinta/tulos osaketta kohti

Osinkotuotto, % = Osinko osaketta kohti, % osakkeen hinnasta

Osinkosuhde, % = Osinko osaketta kohti, % nettotuloksesta osaketta kohti

Liikevaihdon kasvu, % = Liikevaihdon muutos edellisestä vuodesta, %

4 Yksityistämisen perusteluja

Yksityistämisen voidaan etsiä myös taloudellisia perusteluja, vaikka siinä ensi sijassa onkin kysymys ideologiasta ja politiikasta. Englannin konservatiivihallituksen neuvonantaja Michael E. Beesley kirjoitti asiasta vuonna 1999 näin: ”Muutokset Ison-Britannian politiikassa (yksityistämisessä ja sääntelyn purkamisessa) eivät taatusti olleet ekonomistien laskelmien tulosta. Kuten muuallakin, ne olivat poliittisia liikkeitä, jotka perustuivat uskoon vapaiden markkinoiden luontaisesta ylivoimaisuudesta” (Beesley 1992).

Yksityistämisen ehkä merkittävimmäksi perusteluksi on esitetty tehokkuuden lisääntymistä, joka puolestaan johtuu yksityistämisen aiheuttamasta kilpailun tehostumisesta (Holmström, Honkapohja 1995).

Nk. siirtymätalouksien yksityistämisestä käydyssä keskustelussa on todettu, että suunnitelmataloudessa toimineet yritykset kärsivät suuruutensakin takia tehottomuudesta ja silloin yksityistäminen nähtiin keinoksi parantaa yritysten suorituskykyä (Estrin, Hanousek, Kocenda, Svejnar 2009). On myös huomautettu, että näissä maissa valtio-omistajan asettamat tavoitteet eivät välttämättä olleet sopu-soinnussa voiton maksimointitavoitteen kanssa. Samalla on kuitenkin katsottu, että silloinkin kun valtio yritysten omistajana tähtää voiton maksimointiin, ongelmat yhtiön hallinnoinnissa voivat johtaa yksityistä omistusta huonompaan suorituskykyyn. Ulkopuolisilla omistajilla, yksityisillä omistajilla tai valtiolla, ei ole täydellistä informaatiota yhtiön suorituskyvystä. Tällöinkin yksityinen omistus voi tehokkaammin ohjata yritysjohton käyttäytymistä.

Siirtymätalouksien yritykset kärsivät myös kannustinongelmista, jotka olivat peräisin budjettirajoitteiden pehmeystä. Tällöin heikoimmin suoriutuneet yritykset saivat usein helpommin ulkoista rahoitusta investointeihin kuin paremmin suoriutuneet yritykset. Tästä syystä ryhdyttiin painottamaan budjettirajoitteiden tiukentamista. Se taas katsottiin saavutettavan tehokkaimmin katkaisemalla yritysten ja valtion välinen yhteys yksityistämisellä.

Yksityistämisen perustelemista tehokkuuden parantumista koskevalla väitteellä on myös arvosteltu (Estrin, Hanousek, Kocenda, Svejnar 2009). Tällöin on otettu tarkasteluun hyvinvointiongelmat niissä tapauksissa, joissa yksityiset yritykset tuottavat julkisia hyödykkeitä ja/tai, joissa yrityksillä on nk. luonnollista monopolivaltaa. Jos yrityksillä on monopolivaltaa, yksityistäminen voi olla vahingollista jopa silloin, kun yrityksen tuotannon tehokkuus paranee, ellei sääntelyä ole riittävästi tai markkinoille tulomahdollisuus riittävän nopea. Monopolivalta tuo ongelman myös valtio-omistajalle itse yksityistämiprosessissa: yritykset, jotka yksityistetään monopolivallan haltijoina, voidaan myydä korkeampaan hintaan kuin silloin, kun ne myytäisiin pilkottuina (kun pilkkomisen tarkoituksena oli ollut saada markkinoille enemmän kilpailua).

Yksityistämisestä käytävässä keskustelussa esiintyy kaksi erilaista kantaa yrityksen toiminnan perustavoitteisiin. Yksityisen omistuksen perimmäiseksi tavoitteeksi katsotaan voiton maksimointi, ja mittarina käytetään voittoa. Julkisen omistuksen perimmäinen tavoite tähtää sosiaaliseen hyvinvointiin, jolloin mittarina käytetään esimerkiksi työllisten määrää.

Yksityisen ja julkisen omistuksen eroja ja vaikutuksia on tutkittu paljon. Yhteenvetona näistä tutkimuksista on esitetty, että tutkimusten mukaan yksityisellä omistuksella on tehokkuusetuja kilpailussa, mutta kun markkinavalta otetaan huomioon, ei voida osoittaa yksityistä eikä julkista sektoria toistaan paremmaksi omistajaksi (Vickers, Yarrow 1991).

Kaiken kaikkiaan kuitenkin myöskään taloudelliset perustelut yksityistämislle eivät ole Suomessa olleet kovin selviä. Eduskunnan valtiontilintarkastajat huomauttivat jo vuonna 1995, että valtionyhtiöt ovat valtiolle tuloa tuottavaa omaisuutta, jonka markkina-arvo on huomattavan suuri. Siksi he eivät pitäneet perusteltuna, että valtio myisi suuria määriä tällaista omaisuutta valtiontalouden alijäämän katteeksi. Samaan asiaan he palasivat myös vuosien 1996–1999 raporteissaan. Vuonna 1996 he totesivat: ”Puhtaasti valtiontaloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna valtion omistamien osakkeiden myynti olisi kannattavaa vain siinä tapauksessa, että näin vapautuvat pääomat voitaisiin sijoittaa uudelleen tavalla, joka pitkällä ajalla tuottaa enemmän, kuin mitä ao. pääomat tuottaisivat valtionyhtiöiden osakepääomina.” Tähän samaan tilintarkastajat palasivat myös vuotta 1999 koskeneessa raportissaan. He toistivat jo vuonna 1996 tekemänsä huomautuksen: ”Valtiontilintarkastajat huomauttavat, että heidän aiemmin esittämästään vaatimuksesta huolimatta talousarvion valmistelusta vastaavat viranomaiset eivät ole esittäneet perusteltuja arvioita ko. hyödystä eduskunnan budjettia koskevan päätöksenteon perustaksi.”

5 Valtionyhtiöiden yksityistäminen Suomessa

5.1 Perustelut, tavoitteet, valtion omistajapolitiikan muutokset

Yksityistämisen suppein muoto on se, kun valtio siirtää omaisuuttaan yksityiseen omistukseen, silloin valtio siis myy yksityisille omistajille, vaikkapa vain osan, tai kaikki osakkeet.

Kun valtionyhtiöiden yksityistäminen käynnistettiin Suomessa 1980-luvun lopulla, silloinen Holkerin hallitus väitti, että kaavailuissa ollut valtionyhtiöiden pörssiin vienti ei tarkoita lainkaan niiden yksityistämistä. Valtionyhtiöiden vuosikirjassa vuodelta 1988 kauppa- ja teollisuusministeri Ilkka Suominen perusteli Outokumpu Oy:n ja Valmet Oy:n pörssiin vientiä vuonna 1988 seuraavasti: ”Pörssiin listautumalla valtionyhtiöillä on mahdollisuudet hankkia yhä enemmän riskirahoitusta yksityisiltä pääomamarkkinoilta, mikä toisaalta luo entistä suurempia mahdollisuuksia järjestää muille valtionyhtiöille osakepääomarahoitusta valtion tulo- ja menoarvion kautta.” ... ”Vuoden 1988 keväällä esittämässään periaatekannanotossa hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta toteaa, että valtio säilyttää myös pörssiin listautuvissa yhtiöissä määräysvallansa. Tämä hallituksen kannanilmaisu tarkoittaa sitä, että valtionyhtiöitä ei yksityistetä, vaan tarkoitus on näiden yhtiöiden pääomahuollon hoitaminen mahdollisimman tarkoituksenmukaisella ja järkevällä tavalla. Pyrkimyksenä kuitenkin on, että valtionyhtiöiden omistuspohja muodostuisi mahdollisimman laajaksi eli kansankapitalismi saisi tätä kautta otollista kasvupohjaa.”

Samaa valtionyhtiöiden pääomahuollon turvaamista käytti Ahon hallituksen kauppa- ja teollisuusministeri Kauko Juhantalo, kun hän vuonna 1991 ehdotti jo selvää yksityistämistä. Valtionyhtiöt 1990-vuosikirjassa hän kirjoitti: ”Tarve valtion omistusosuuden vähentämiseen ... aiheutuu ennen kaikkea siitä, että näin luodaan laajempi pohja yhtiöiden pääomahuollolle ja paremmat edellytykset tarpeellisille toimialajärjestelyille. Varsinaisia yksityistämisooperaatioitakaan, joilla tarkoitan valtion määräysvallasta luopumista, ei mielestäni pitäisi karttaa silloin, kun se on tarkoituksenmukaista. Näinhän on Suomessa 1980-luvullakin menetelty esimerkiksi silloin, kun Televa Oy ja Ajokki Oy myytiin yksityisille yhtiöille.”

5.2 Julkisten toimintojen yksityistämisen muodot

Valtionyhtiöiden yksityistäminen/omistuspohjan laajentaminen on vain yksi yksityistämisen muoto. Laajassa mielessä yksityistäminen tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä, jotka vähentävät julkisen sektorin roolia ja lisäävät yksityisen sektorin roolia taloudessa. Suppeassa mielessä yksityistäminen tarkoittaa vain valtion omaisuuden (esimerkiksi valtionyhtiöiden) siirtoa yksityiseen omistukseen.

Yksityistämistä tapahtuu myös kuntasektorilla esimerkiksi silloin, kun kuntien liikelaitoksia yhtiöitetään ja myydään sen jälkeen yksityisomistukseen. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä kuntasektorin yksityistämisproblematiikkaa.

Yksityistämisen muotoina voidaan pitää ainakin seuraavia:

- Julkisten ostopalvelujen tai oheistoimintojen yksityistäminen.
- Julkisten palvelusetelien käyttöönotto.
- Julkisten laitosten muuttaminen liikelaitoksiksi.
- Julkisten liikelaitosten muuttaminen osakeyhtiöiksi (yhtiöittäminen).
- Valtionyhtiöiden vieminen pörssiin.
- Valtionyhtiöiden siirtäminen yksityiseen omistukseen palasina tai kokonaan.

Yksityistämistä ovat kaikki edellä luetellut vaiheet. Yksityistäminen etenee myös silloin, kun jo pörssiin viedyssä valtionyhtiössä valtion omistusosuus pienenee. Niin tapahtuu, jos valtionyhtiön osakeannissa valtio myy merkintäoikeuksiaan yksityisille eikä siis sijoita yhtiöön pääomaa enää yhtä paljon kuin aikaisemmin yksityisiin sijoittajiin verrattuna. Yksityistämisen äärimmäisin ja lopullinen vaihe on se, kun valtio myy yksityisille sijoittajille loputkin omistamistaan osakkeista tai kerralla kokonaisen valtionyhtiön.

Kaikki nämä yksityistämisen muodot ovat olleet käytössä myös Suomessa. Tässä käsitellään kuitenkin vain neljää viimeksi mainittua yksityistämisen muotoa vuosina 1980–2008. Luetellusta 16 liikelaitoksesta vain neljä (alleviivatut) jatkoi toimintaansa liikelaitoksena vuoden 2010 alussa. Muut oli yhtiöitetty ja/tai myyty yksityisille.

1. Valtion laitoksen muuttaminen liikelaitokseksi:

- Valtion painatuskeskus 1989
- Valtion tietokonekeskus 1989
- Valtion ravitsemuskeskus 1989
- Posti- ja telelaitos 1990
- Valtionrautatiet 1990
- Karttakeskus 1990

- Ilmailulaitos 1991 (vuodesta 2006 alkaen Ilmailulaitos Finavia)
- Autorekisterikeskus 1993
- Valtion korjaamo (RASKONE) 1994
- Metsähallitus 1994
- Valtionhallinnon kehittämiskeskus 1995
- Valtion teknillinen tarkastuskeskus 1995
- Valtion kiinteistölaitos 1999 (vuodesta 2001 alkaen Senaatti-kiinteistöt)
- Tieliikelaitos 2001
- Luotsausliikelaitos Finnpilot 2004
- Merenkulkulaitoksen varustamoyksiköstä Varustamoliikelaitos Finstaship 2004 (yhtiöitettiin Arctia Shipping Oy:ksi 1.1.2010).

Liikelaitostaminen onkin usein ollut yksityistämisen ensimmäinen vaihe. Esimerkiksi Valtion teknillinen tarkastuskeskus muutettiin vuonna 1995 liikelaitokseksi, joka vuonna 1998 yhtiöitettiin Inspecta Oy:ksi. Se yksityistettiin vuonna 2002 myymällä koko osakekanta kahdeksalla miljoonalla eurolla MB Rahastot Oy:lle.

Liikelaitokset voivat hinnoitella tuotteensa ja palvelunsa itse, mikä on tehtävä liiketaloudellisin perustein. Liikelaitoksilla on mahdollisuus myös harjoittaa vapaampaa henkilöstöpolitiikkaa kuin tavallisilla valtion laitoksilla. Esimerkiksi Valtionrautateiden ja posti- ja telelaitoksen liikelaitostaminen merkitsi henkilökuntasupistuksia ja postikonttoreiden sulkemisia.

2. Valtion liikelaitoksen yhtiöittäminen:

- Televa Televa Oy:ksi 1977
- Valtion polttoainekeskus Vapo Oy:ksi 1984
- Postipankki Postipankki Oy:ksi 1988
- Lapuan patruunatehdas Patruunatehdas Lapua Oy:ksi 1991
- Turun asennuspaja Turun Asennuspaja Oy:ksi 1991
- Vammaskosken tehdas Vammas Oy:ksi 1991
- Valtionhallinnon kehittämiskeskus Haus kehittämiskeskus Oy:ksi 2002

- Valtion ravitsemuskeskus Kulinaari-ravintolat Oy:ksi 1993
- Suomen rahapaja Rahapaja Oy:ksi 1993
- Valtion painatuskeskus Oy Editä Ab:ksi 1993
- Valtion tietokonekeskus VTTK-yhtymäksi 1993
- Karttakeskus Karttakeskus Oy:ksi 1994
- Posti- ja telelaitos Suomen PT-konserniksi, jonka osia ovat Suomen PT Oy, Suomen Posti Oy, Telecom Finland Oy (myöhemmin Sonera Oy), PT-Autopalvelut Oy ja Avancer Oy 1994
- Valtionrautatiet VR-yhtymä Oy:ksi 1995
- Valtion rakennushallinnon palvelutoiminnot Engel Oy:ksi 1995
- Valtion viljavarasto Avena Oy:ksi 1995, Avena Siilot Oy Suomen Viljava Oy:ksi 2002
- Valtion pukutehdas VPU Pukutehdas Oy:ksi 1995
- Valtion hankintakeskus Kauppatalo Hansel Oy:ksi 1995
- Autorekisterikeskus Suomen Autokatsastus Oy:ksi 1996
- Valtion työterveyspalvelut Medivire Työterveyspalvelut Oy:ksi 1996
- IVOn ja Pohjolan Voiman osista Suomen Kantaverkko Oy (myöhemmin Fingrid Oy) 1997
- Liikelaitostaustaiset yhtiöt Vammas Oy, Lapua Oy, Vihtavuori Oy sekä Sisus Defence Oy ja Finavitec Oy yhdistettiin Patria Oyj:ksi 1997
- Valtion teknillinen tarkastuskeskus Inspecta Oy:ksi 1998
- Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenalin hallitsemien valtion kiinteistöjen siirto Kapiteeli Oy:ksi 1999
- RASKONE Raskone Oy:ksi 1999
- Energiansäästön palvelukeskus Motiva Oy:ksi 2000
- Geologian tutkimuskeskuksen laboratoriotoiminnot Labtium Oy:ksi 2007
- Tieliikelaitos Destia Oy:ksi 2008

Yhtiöittäminen muuttaa valtion laitosten toimintaperiaatteita luonnollisesti vielä enemmän kuin liikelaitostaminen. Silloin entiset valtion laitokset alkavat toimia yritysten tapaan. Henkilöstön asema muuttuu, kun virkasuhteet muuttuvat yksityisen sektorin työsuhteiden kaltaisiksi, kun yhtiöt siirtyvät yksityisen eläkesektorin asiakkaisiksi ja kun työntekijä liittyy yksityisen sektorin työnantajajärjestöön. Yhtiöitetyt valtion laitokset vapautuvat myös julkista toimintaa koskevista julkisuus säännöksistä. Siinä vaiheessa, kun valtio menettää yhtiössä enemmistöaseman, yhtiö ei enää kielilain nojalla ole velvollinen tiedottamaan ja palvelemaan asiakkaitaan myös ruotsin kielellä.

3. Valtionyhtiöiden vieminen pörssiin:

- Outokumpu Oy 1988
- Valmet Oy 1988
- Finnair Oy 1989
- Rautaruukki Oy 1989
- Kemira Oy 1994
- Neste Oy 1995
- Sonera Oy 1998
- Sponda Oyj 1998

Näissä kaikissa valtion omistusosuus on pörssiin menon jälkeen pienentynyt.

4. Valtionyhtiön siirto yksityiseen omistukseen (suluissa valtion saamat nettotulot, miljoonaa euroa):

Kokonaisena:

- Ajokki Oy 1986
- Suomen Malmi Oy 1991 (0,8)
- Kokkolan Puhelin Oy 1991 (3,0)
- Turun Asennuspaja Oy 1991 (0,7)
- Kulinaari-ravintolat Oy 1993 (30,3)
- Veitsiluoto Oy 1995 (168,2)

- Karttakeskus Oy 1996 (0,8)
- Oy Sisu Ab 1997 (16,0)
- Medivire Työterveyspalvelut Oy 2000 (10,1)
- Inspecta Oy 2002 (8,5)
- Avena Oy 2002 (38,4)
- A-Katsastus Oy 2003 (59,0)
- Kapiteeli Oyj 2006 (943,0)
- Kemira GrowHow 2007 (206,0)

Valtionyhtiön osake-enemmistön siirto yksityiseen omistukseen:

- Televa Oy 1981, kokonaan 1987 (25,2)
- Outokumpu Oy 1994 (68,9), 2006 (295,2)
- VTKK-Yhtymä Oy, 1995 (81,4)
- Valmet Oy 1996 (401,1)
- Rautaruukki Oy 1997 (180,3)
- Enso Oyj 1997 (-)
- Engel Oy 1998 (57,9), kokonaan 2004 (60,0)
- Leonia Oyj 2000
- Sponda Oy 2000
- Sonera Oyj 2002 (2 018,3)
- Kemira Oyj 2005 (92,6), 2007 (655,6)

Muu valtionyhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynti:

- Rautaruukki Oy 1993 (9,2)
- Valmet Oy 1994 (16,3)
- Neste Oy 1995 (57,6)
- Kemira Oy 1996 (143,8)
- Kemijoki Oy 1997 (434,4), 2004 (7,0)
- Sponda Oyj 1998 (119,4)
- Sonera-yhtymä Oyj 1998 (1 144,4), 1999 (3 346,9)
- Fortum Oyj 1998 (420,5), 2005 (770,0)
- Patria Industries Oyj 2001 (25,2)
- Stora Enso Oyj 2002 (570,5)
- Vapo Oy 2002 (88,6), 2004 (46,9)
- Partek Oyj 2002 (139,1)
- Haus kehittämiskeskus Oy 2002 (0,8)
- Suomen Luottovakuutus Oy 2002 (2,1)
- Kone Oyj 2003 (136,2)
- Sampo Oyj 2004 (883,5), 2005 (430,0)
- Sponda Oyj 2004 (77,6)
- TeliaSonera AB 2004 (1 123,0), 2005 (149,0)
- OMX AB 2008 (42,8)
- Elisa Oyj 2008 (18,1)
- Santapark Oy 2009

5.3 Omistajaohjauksen muutos

Keskustelu valtionyhtiöiden yksityistämisestä, valtion omistajapolitiikasta ja omistajaohjauksesta voimistui 2000-luvun alussa. Vuosien 2003 ja 2004 vaihteessa valmistui aiheesta kaksi keskeistä raporttia, Omistajaohjaustyöryhmän raportti (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2003) ja Matti Vuorian selvitysmiesraportti (Vuoria 2004). Niissä ehdotettiin muun muassa, että valtioneuvosto tekisi periaatepäätöksen valtion omistajapolitiikasta ja että valtion omistajaohjaus tulisi keskittää erityiseen omistajaohjausyksikköön. Valtioneuvosto tekikin 7.6.2007 em. periaatepäätöksen ja valtioneuvoston kanslian yhteyteen perustettu omistajaohjausosasto aloitti toimintansa 1.5.2007.

Valtion omistajaintressin näkökulmasta valtionyhtiöt jaettiin nyt kahteen eri perusluokkaan, markkinaehtoisesti toimiviin ja erityistehtäviä hoitaviin yhtiöihin. Niistä markkinaehtoisesti toimivat yhtiöt jaoteltiin vielä kahteen alaryhmään, niihin, joissa on yksinomaan sijoittajaintressi sekä niihin, joissa sijoittajaintressiin liittyy lisäksi strategisia intressejä (Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston kotisivut (2008). Luokat ovat seuraavat:

1a: Valtiolla on omistajana ainoastaan tai lähes yksinomaan vahva sijoittajaintressi. Omistajaohjausta järjestettäessä on otettava huomioon valtion omistusosuuteen liittyvä määräys- tai vaikutusvalta sekä siihen liittyvät omistajan riski ja omistukseen perustuva osallistuminen yhtiön päätöksentekoon.

1b: Vahvan sijoittajaintressin lisäksi yhtiöön liittyy strategisia intressejä, joiden vuoksi valtion on syytä pysyä toistaiseksi vahvana omistajana tai turvata muulla tavoin kyseiset strategiset intressit, jos omistusosuutta pienennetään tai omistuksesta luovutaan.

2: Valtiolla on omistajana sääntelyyn tai viranomaistehtäviin liittyvä erityisintressi: yhtiöllä on valtion määrittelemä elinkeino-, yhteiskunta- tai muu poliittinen tehtävä taikka jokin muu erityisrooli.

Uusi valtionyhtiölaki (1368/2007) tuli voimaan vuoden 2008 alusta. Se korvasi edellisen valtionyhtiölain (740/1991). Lain mukaan hallituksella on oltava eduskunnalta valtuus, jotta valtio voi luopua yhtiön yksinomistuksesta (100 prosenttia äänivallasta) tai enemmistöomistuksesta (50,1 prosenttia). Hallituksen esityksessä uudeksi valtionyhtiölaiksi (HE 80/2007) kuvataan yhtiöittäin valtion yhtiöomistuksen tilanne ennen uuden lain voimaantuloa, uuden lain vaikutus eduskuntavaltuuksiin ja yhtiöiden sijoittuminen edellä mainittuihin omistajaintressi luokkiin (taulukko 5.2.) Taulukko on saatettu vastaamaan syksyn 2009 tilannetta Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausyksikön 10.7.2009 julkaisemien tietojen pohjalta.

Taulukko 5.2. Valtion omistusosuudet ja eduskuntavaltuudet

	Ryhmä	Omistaja- ohjaus	Valtion omistus, %	Omistuksen alaraja, %	Muutos lakiin 740/1991 (1)
Markkinaehtoiset yritykset					
<i><u>Pörssiyhtiöt</u></i>					
Elisa Oyj	1a	VNK	10,00	0,00	0,00
Kemira Oyj	1a	VNK	16,50	0,00	-15,00
Metso Oyj	1a	VNK	11,10	0,00	0,00
Outokumpu Oyj	1a	VNK	31,10	0,00	-10,00
Rautaruukki Oyj	1a	VNK	39,70	0,00	-20,00
Sampo Oyj	1a	VNK	13,70	0,00	0,00
Sponda Oyj	1a	VNK	34,30	0,00	0,00
Stora Enso Oyj	1a	VNK	12,30	0,00	0,00
Telia Sonera Oyj	1a	VNK	13,70	0,00	0,00
Finnair Oyj	1b	VNK	55,80	50,10	0,00
Fortum Oyj	1b	VNK	50,80	50,10	0,00
Neste Oil Oyj	1b	VNK	50,10	50,10	0,00
Pörssiyhtiöt, lukumäärä yhteensä	12				
<i><u>Noteeraamattomat</u></i>					
Altia Oyj	1a	VNK	100,00	50,10	0,00
Arek Oy	1a	VNK	9,00	0,00	0,00
Art and Design City Helsinki Oy Ab	1a	VNK	35,20	0,00	0,00
Destia Oy	1a	VNK	100,00	-	-
Edita Oyj	1a	VNK	100,00	0,00	0,00
FCG Finnish Consulting Group Oy	1a	VNK	6,10	0,00	0,00
Kemijoki Oy	1a	VNK	50,10	50,10	0,00
Labtium Oy	1a	VNK	100,00	100,00	+33,30
Silta Oy	1a	VNK	10,20	0,00	0,00
Suomen Siemenperunakeskus Oy	1a	VNK	22,00	0,00	0,00
Boreal Kasvinjalostus Oy	1b	VNK	65,00	50,10	0,00
Ekokem Oy	1b	VNK	34,10	0,00	-33,40
Fingrid Oyj	1b	VNK	12,30	0,00	0,00
Gasum Oy	1b	VNK	24,00	0,00	0,00
Haus Kehittämiskeskus Oy	1b	VNK	100,00	100,00	+33,30
Itella Oyj	1b	VNK	100,00	100,00	+33,30
Motiva Oy	1b	VNK	100,00	100,00	+33,30
Patria Oyj	1b	VNK	73,20	50,10	0,00
Rahapaja Oy	1b	VNK	100,00	50,10	0,00
Raskone Oy	1b	VNK	85,00	50,10	-16,60
Suomen Viljava Oy	1b	VNK	100,00	100,00	+33,30
Vapo Oy	1b	VNK	50,10	50,10	0,00
VR-Yhtymä Oy	1b	VNK	100,00	100,00	+33,30
Noteeraamattomat, lukumäärä	23				
Markkinaehtoiset, lukumäärä yhteensä	35				

	Ryhmä	Omistaja- ohjaus	Valtion omistus, %	Omistuksen alaraja, %	Muutos lakiin 740/1991 (1)
Erityistehtäviä hoitavat yritykset					
Alko Oy	2	STM	100,00	100,00	+33,30
Arsenal Oyj	2	VM	100,00	100,00	0,00
CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy	2	OPM	100,00	100,00	+33,30
Finnvera Oyj	2	TEM	100,00	100,00	+33,30
Governia Oy	2	VNK	100,00	-	-
Hansel Oy	2	VM	100,00	100,00	+33,30
Hevosopisto Oy	2	OPM	25,00	0,00	0,00
Solidium Oy	2	VNK	100,00	100,00	+33,30
Suomen Erillisverkot Oy	2	SM	100,00	100,00	+33,30
Suomen Ilmailuopisto Oy	2	OPM	49,50	0,00	-33,40
Suomen Teollisuussijoitus Oy	2	TEM	100,00	100,00	+33,30
Suomenlinnan Liikenne Oy	2	OPM	50,00	0,00	-50,00
Teollisen yhteistyön rahasto Oy	2	UM	79,90	50,10	-16,60
Tietokarhu Oy	2	VM	20,00 (2)	50,10	-16,60
Veikkaus Oy	2	OPM	100,00	100,00	+33,30
Yleisradio Oy	2	LVM	100,00	100,00	+33,30
Yrityspankki Skop Oyj (3)	2	VM	100,00	100,00	0,00
Erityistehtäviä hoitavat, lukumäärä	17				
Kaikki, lukumäärä yhteensä	52				

LVM= Liikenne- ja viestintäministeriö

OPM= Opetusministeriö

SM= Sisäasiainministeriö

STM= Sosiaali- ja terveysministeriö

TEM= Työ- ja elinkeinoministeriö

UM= Ulkoasiainministeriö

VM= Valtiovarainministeriö

VNK= Valtioneuvoston kanslia

(1) Valtionyhtiölain 740/1991 voimassaolo päättyi 31.12.2007.

(2) Valtion osuus äänistä 80 %

(3) Selvitystilassa

OMX Ab:n osakkeet valtio myi vuoden 2008 alussa Borse Dubainille ja BD Stockholm AB:lle.

Oleelliset muutokset olivat, että nyt valtiolla on oikeus luopua omistuksestaan kokonaan seuraavissa yhtiöissä: Kemira (1a), Outokumpu (1a), Rautaruukki (1a), Ekokem (1b), Suomenlinnan Liikenne (valtio 50 %) (2) ja Suomen Ilmailuopisto (2). Kaikissa niissä valtio oli syksyllä 2007 vähemmistöomistaja jo vanhaan valtionyhtiölakiin perustuneilla eduskuntavaltuuksilla.

Jo vanhojen eduskuntavaltuuksien perusteella valtiolla on oikeus luopua omistuksestaan kokonaan seuraavissa yhtiöissä: Metso (1a), OMX (1a), Sampo (1a), Sponda (1a), Stora Enso (1a), Telia Sonera (1a), Arek (1a), Art and Design City Helsinki (1a), Edita (1a), Eka-kiinteistöt (1a), FCG Finnish Consulting Group (1b), Fingrid (1b), Gasum (1b), Santapark (1a), Silta (1a), Suomen Siemenpe-

runakeskus (1a), Vuotekno (Valtio myi kaikki osakkeensa joulukuussa 2007 yhtiön toimivalle johdolle) (1a) ja Hevosopisto (2).

Eduskuntavaltuuksia tiukennettiin niiden yhtiöiden kohdalla, joissa valtion omistuksen alarajaksi oli aikaisemmin määrätty 66,7 prosenttia. Nyt nämä yhtiöt määriteltiin 100-prosenttisesti valtion omistukseen. Yhtiöitä, joiden omistuksesta siis osaakaan ei ole lupa myydä ilman eduskunnan lupaa, ovat seuraavat: Haus kehittämisskeskus (1b), Itella (entinen Suomen Posti) (1b), Labtium (1a), Motiva (1b), Suomen Viljava (1b), VR-Yhtymä (1b), Alko (2), CSC-tieteellinen laskenta (2), Finnvera (2), Hansel (2), Solidium (2), Suomen Erillisverkot (2), Suomen Teollisuussijoitus (2) ja Yleisradio (2).

Kaikki ne yhtiöt, jotka aikaisemmin oli määritelty valtioneenemmistöisiksi (valtion omistuksen alaraja 50,1 prosenttia), määritellään edelleen valtioneenemmistöisiksi. Niitä ovat seuraavat: Finnair (1b), Fortum (1b), Neste Oil (1b), Altia (1a), Boreal kasvinjalostus (1b), Kemijoki (1a), Patria (1b), Rahapaja (1b) ja Vapo (1b). Uusina yhtiöinä tähän ryhmään luokitellaan nyt Raskone (1b), Teollisen Yhteistyön rahasto (2) ja Tietokarhu (2), joiden valtionomistuksen alaraja pudotettiin 66,7 prosentista 50,1 prosenttiin.

5.4 Tulot yksityistämisestä

Valtion nettotulot valtionyhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden myynnistä vuosina 1980–2008 esitetään kuvioissa 5.1. ja 5.2. Tulot olivat 1990-luvun lopulla peräisin valtioneenemmistöisten yhtiöiden osakemyynnistä ja 2000-luvulla pääosin osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynnistä. Vuosina 2007 ja 2008 myyntituloja tuli vain osakkuusyhtiöiden osakemyynnistä. Nettotulota valtio sai omistamiensa valtionyhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynnistä vuosina 1980–2008 yhteensä 16 miljardia euroa (taulukko 5.3.). Siitä yli 11 miljardia euroa oli tuloja valtionyhtiöiden myynnistä ja lähes viisi miljardia euroa tuloja osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynnistä.

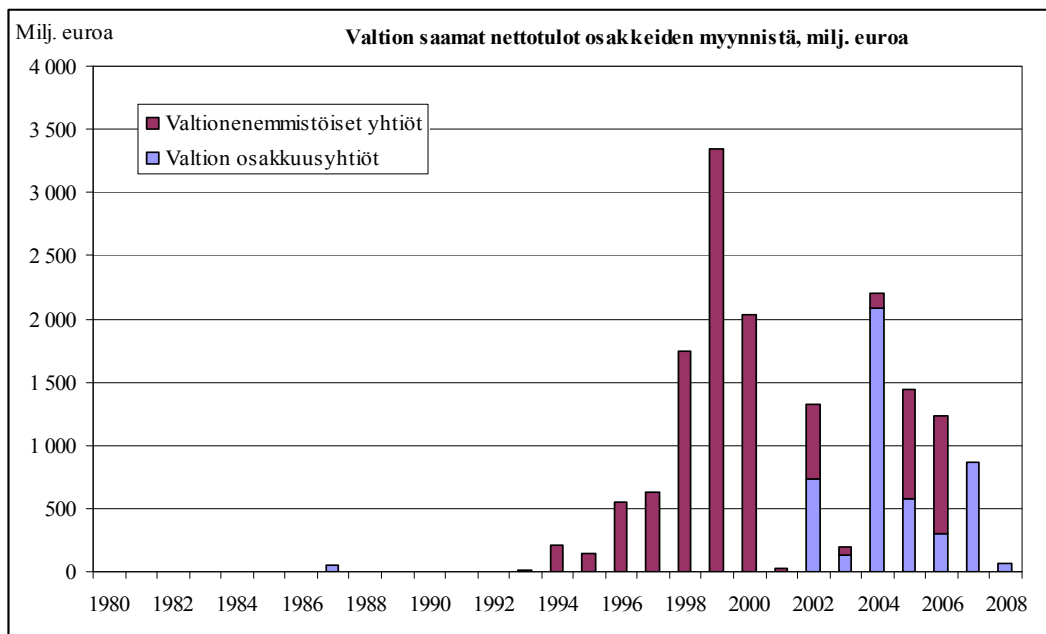
Valtionyhtiöiden myyntituloista kuitenkin huomattava osa, lähes kahdeksan miljardia euroa, oli peräisin liikelaitostaustaisten yhtiöiden osakemyynneistä ja vain runsaat kolme miljardia euroa varsinaisten valtionyhtiöiden myynnistä.

Taulukko 5.3. Valtion saamat nettotulot valtionyhtiöiden ja valtion osakkuus-yhtiöiden osakkeiden myynnistä yhteensä vuosina 1980–2008, miljoonaa euroa

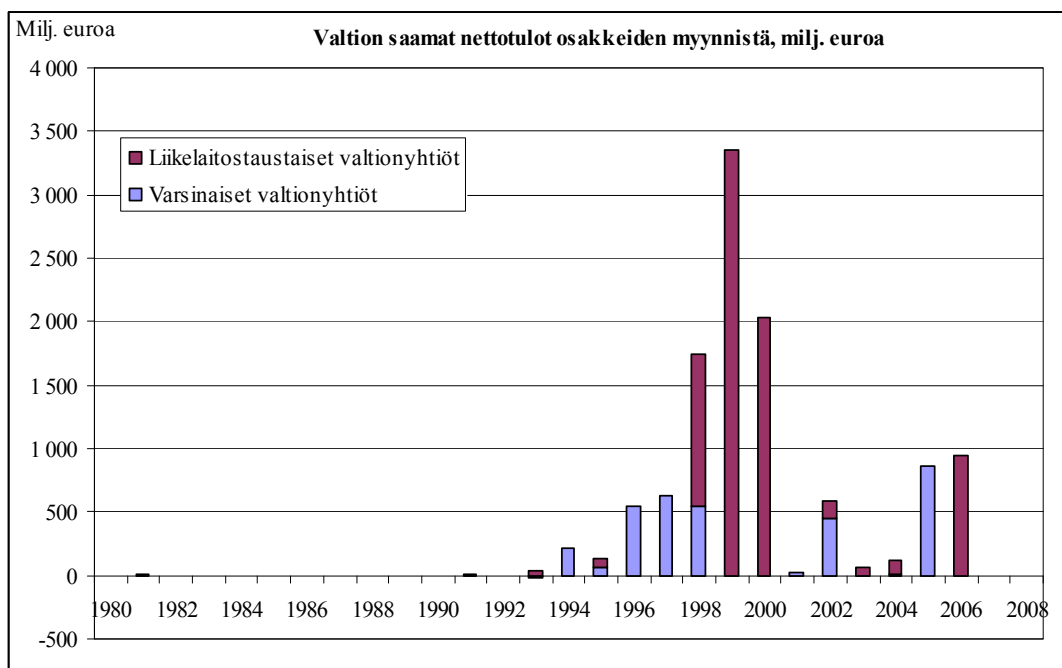
Yhtiöt	Käyvin hinnoin	Vuoden 2008 hinnoin(1)
Osakkuusyhtiöt	4 759	5 116
Valtionyhtiöt	11 251	12 759
Edelliset yhteensä	16 008	17 875
Varsinaiset valtionyhtiöt	3 315	3 804
Liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt	7 936	8 955
Valtionyhtiöt yhteensä	11 251	12 759

(1) Deflatoitu bruttokansantuotteen hintaindeksillä

Kuvio 5.1. Valtion saamat nettotulot valtionenemmistöisten yhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden osakkeiden myynnistä, miljoonaa euroa

Kuvio 5.2. Valtion saamat nettotulot varsinaisten valtionyhtiöiden ja liikelaitostaustaisten valtionyhtiöiden osakkeiden myynnistä, miljoonaa euroa

6 Johtopäätökset

Valtionyhtiöillä on ollut keskeinen osa Suomen teollistamisessa ja koko kansantalouden kehittämisessä. Julkisen vallan suhtautuminen valtion yritystoimintaan on kuitenkin muuttunut 1980-luvun lopulta lähtien. Valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen käynnistyi Suomessa 1980-luvun lopulla, mutta saavutti suuremman merkityksen vasta vuodesta 1993 lähtien.

Syksyllä 2009 valtiolla oli osakeomistuksia 52 merkittävässä yhtiössä. Niistä 32 oli valtionyhtiöitä, joissa valtio oli enemmistöomistaja ja 20 osakkuusyhtiöitä, joissa valtiolla oli vähemmistöomistus. Valtiolla oli omistuksia yhteensä 12 pörs-siyhtiössä.

Valtionyhtiöiden osakepääoma oli tarkastelujakson alkuvuosina alle miljardi euroa. Tuolloin ylivoimainen osa omistuksesta oli teollisuus- ja energiayhtiöiden omistuksia. Suurimmillaan valtionyhtiöiden osakepääoma oli runsas neljä miljardia euroa vuonna 1998. Kun tarkastelun ulkopuolelle jätetään liikelaitostaustaiset valtionyhtiöt, varsinaisten valtionyhtiöiden osakekanta oli vuonna 1998 runsas kolme miljardia euroa ja vuonna 2005 runsas kaksi miljardia euroa.

Vuosina 1975–1995 valtionyhtiöiden osingonjako oli vuosittain alle 200 miljoonaa euroa. Kun tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä, osingonjako kasvoi enimmillään 350 miljoonaan euroon vuodessa vuoteen 2005 saakka. Vuosina 2006–2008 varsinaisten valtionyhtiöiden osingonjako nousi 700–800 miljoonaan euroon lähinnä Fortumin ja Neste Oilin osingonjaon ansiosta.

Valtionyhtiöiden liikevaihto oli tarkastelujakson alussa vuosittain alle viisi miljardia euroa. Liikevaihto nousi 20 miljardin euron tuntumaan 1980-luvun lopussa ja vaihteli sen jälkeen 20–30 miljardin euron välillä.

Suurin osa liikevaihdosta koostui teollisuusyhtiöistä vuoteen 1996 saakka eli ennen eräiden suurten valtionyhtiöiden yksityistämistä. Tämän jälkeen teollisuusyritysten osuus liikevaihdosta romahti alle viiteen miljardiin euroon. Tarkastelujakson loppuvuosina teollisuuden osuutta liikevaihdosta nosti Neste Oil Oyj:n irrottaminen Fortum Oyj:stä.

Valtionyhtiöiden työntekijämäärä on yksityistämisen johdosta pienentynyt merkittävästi. Tarkastelujakson alussa valtionyhtiöt työllistivät noin 90 000 henkilöä. Sen jälkeen henkilöstömäärä kasvoi 1990-luvun puoliväliin saakka, jolloin henkilöstöä oli 153 000. Lähinnä valtionyhtiöiden yksityistämisen johdosta henkilöstömäärä väheni vuodesta 1996 lähtien ja oli tarkastelujakson lopussa vuonna 2007 enää 74 000 henkilöä. Edellisissä luvuissa ovat mukana myös liikelaitostaustaisten kuten Postin ja VR:n henkilöstöt. Postin muuttaminen valtionyhtiöksi vuonna 1994 lisäsi valtionyhtiöiden henkilöstömäärää 34 000:lla ja VR:n tulo valtionyhtiöksi vuonna 1995 18 000 henkilöllä. Nämä tavallaan paikkasivat sitä

16 000 henkilön poistumaa, joka aiheutui vuonna 1994 Outokumpu Oy:n yksityistämisestä. Kuva henkilöstömäärän kehityksestä ja tasosta muuttuukin oleellisesti, jos tarkastellaan vain varsinaisia valtionyhtiöitä. Näiden yhtiöiden henkilöstömäärä oli suurimmillaan vuonna 1990, noin 130 000 henkilöä. Tarkastelujakson lopussa vuonna 2008 henkilöstö oli vähentynyt noin kolmasosaan siitä ja oli enää noin 40 000 henkilöä.

Vuosina 1975–1996, siis ennen teollisuusyhtiöiden laajamittaista yksityistämistä, ylivoimainen osa (80 000–100 000 henkilöä) valtionyhtiöiden henkilöstöstä työskenteli teollisuusyhtiöissä. Vuodesta 1998 lähtien teollisuuden osuus on ollut alle 20 000 henkilöä ja vuonna 2008 enää alle 10 000 henkilöä.

Suomessa valtionyhtiöt työllistivät enimmillään 130 000 henkilöä vuonna 1995. Vuonna 2008 henkilökunta oli vähentynyt puoleen. Näihin lukuihin sisältyvät kuitenkin Postin ja VR:n sekä muiden liikelaitostaustaisten yhtiöiden henkilöstöt. Kun ne jätetään tarkastelusta pois, varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät Suomessa vuonna 1980 noin 98 000 henkilöä ja vuonna 1995 noin 75 000 henkilöä. Vuonna 2008 työskenteli enää 28 000 henkilöä Suomessa.

Suomessa valtionyhtiöt työllistivät 1980-luvulla noin neljä prosenttia kaikista työllisistä. Prosenttiosuus nousi korkeimmillaan yli kuuteen prosenttiin vuosina 1994–1995. Varsinaiset valtionyhtiöt työllistivät 1980-luvulla niin ikään noin neljä prosenttia kaikista Suomen työllisistä. Sitten prosenttiosuus yksityistämisen johdosta aleni 1990- ja 2000-luvuilla ja oli enää prosentin vuonna 2008.

Valtionyhtiöiden merkitys Suomen taloudessa on selvästi heikentynyt. 1980-luvun loppuvuosina valtionyhtiöiden liikevaihto oli noin kymmenen prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta. Sen jälkeen osuus nousi ja oli korkeimmillaan 18 prosenttia vuonna 1993. Siitä lähtien osuus pienentyi lähinnä yksityistämisen johdosta ja oli vuonna 2008 enää kahdeksan prosenttia.

Liikelaitostaminen on ollut yhtiöittämisen ja yksityistämisen esivaihe. Vuosina 1980–2008 muutettiin 16 valtion laitosta valtion liikelaitokseksi. Näistä liikelaitoksista vain neljä jatkoi toimintaansa liikelaitoksena vuoden 2010 alussa. Muut oli yhtiöitetty ja/tai myyty yksityisille. Siten liikelaitostamisesta on käytännössä tullut valtion toimintojen yksityistämisen esivaihe.

Lähteet

Michael E. Beesley (1992): Privatization, regulation and deregulation. Routledge 1992.

Eduskunnan valtiontilintarkastajien kertomukset vuosilta 1975–1999 (osa "Valtionenemmistöiset osakeyhtiöt").

Elina Berghäll – Teuvo Junka – Jaakko Kiander (2006): T&K, Tuottavuus ja taloudellinen kasvu. VATT-Tutkimuksia 121. Helsinki 2006.

Saul Estrin – Jan Hanousek – Evzen Kocenda – Jan Svejnar (2009): Effects of Privatization and Ownership in Transition Economies. The World Bank Development Economics Department, Research Support Unit, January 2009.

David Hall (1998): "Public Enterprise in Europe". Report no: 9803-U-Eur-Pubent.doc.

David Hall – Robin de la Motte (2004): "Dogmatic Development. Privatisation and Conditionalities in Six Countries". (www. psiru.org).

Hallituksen esitys HE 192/2000 (2000).

Hallituksen kertomukset valtiovarain hoidosta ja tilasta vuosilta 1975–2003 (Liite 14 "Valtion talousarvioletalouden käyttöomaisuusarvopaperit").

Bengt Holmström – Seppo Honkapohja (1995): Yksityistäminen kansantaloudellisena kysymyksenä. KTM:n julkaisussa Uudistuva teollisuus, valtionyhtiöt ja yksityistäminen. 1995.

Martti Häikiö (2001): Nokia Oy:n historia. Edita, Helsinki 2001.

Teuvo Junka (2003): Maailman kilpailukykyisin maa? Tuottavuus ja investoinnit Suomessa 1975–2000. VATT-Tutkimuksia 95. Helsinki 2003.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (1977): Valtionyhtiöt 1976. Helsinki 1977.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (1983): Valtionyhtiöt 1982. Helsinki 1983.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (2008): Valtionyhtiöt -vuosikirja vuosilta 1975–1996 ja Valtion yhtiöomistus-julkaisu 1997–2007.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (2003) 18.12.2003: Omistajaohjaustyöryhmän raportti. KTM:n Työryhmä- ja toimikuntaraportteja.

Kauppa- ja teollisuusministeriön kotisivut.

Sunita Kikeri – John Nellis (2002): Privatization in Competitive Sectors. The Record to Date. The World Bank, Private Sector Advisory Services Department, Private Provision of Public Services. June 2002.

- William L. Megginson – Jeffry M. Netter (2001): From State to Market: A Survey of Empirical Studies on Privatization. *Journal of Economic Literature* Vol. XXXIX (June 2001) pp. 321–389.
- Nokia Oy (1988): Vuosikertomus 1987. Helsinki 1988.
- Regeringskansliet (2006): State ownership policy 2006. Ministry of Industry, Employment and Communications 2006.
- Sheshinski, Eytan – Luis Felipe Lopez-Calva (1998). "Privatization and Its Benefits: Theory and Evidence". Paper prepared as part of the CAER II project. Harvard Institute for International Development, Cambridge, MA.
- Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpito eri vuosilta.
- Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston kotisivut (2008): Valtion omistusosuudet ja eduskuntavaltuudet 1.1.2008, Päivitys 29.2.2008).
- Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston kotisivut (2009).
- Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston vuosikertomus 2008 (2009).
- Valtion tilinpäätökset 1975–2008.
- Valtion tilinpäätöskertomus 2004–2008 (Liite 7 ”Valtion käyttö- ja rahoitusomaisuusosakkeet ja osuudet sekä muut oman pääoman ehtoiset sijoitukset”).
- Valtionyhtiöiden vuosikertomukset eri vuosilta.
- John Vickers – George Yarrow (1991): Economic Perspectives on Privatisation. *Journal of Economic Perspectives* – Volume 5, Number 2-Spring 1991.
- Johan Willner (2003): Privatisation and Public Ownership in Finland. CESifo Working Paper no. 1012, Category 9: Industrial Organisation, August 2003.
- Matti Vuoria (2004): Valtion omistajapolitiikan selvitysmiesraportti. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 2/2004, Omistajapolitiikan yksikkö.

Liite 1: Televan yhtiöittäminen ja yksityistäminen

Ensimmäinen yksityistetty valtionyhtiö oli Televa Oy. Alkuaan Televa toimi puolustusministeriön alaisena Valtion Sähköpajana, joka perustettiin vuonna 1945. Kolme vuotta myöhemmin sen toiminta siirtyi posti- ja lennätinlaitoksen alaisuuteen. Valtion liikelaitoksena Televa toimi kolme vuosikymmentä.

Vuonna 1976 Televa yhtiöitettiin Televa Oy:ksi. Sen tehtävänä oli jatkaa ja laajentaa em. liikelaitoksen työtä. Vuoden 1975 ensimmäisessä lisämenoarviossa eduskunta hyväksyi muodostettavaksi Televasta valtionenemmistöisen osakeyhtiön ja myönsi osakkeiden merkintää varten 15 miljoonaa markkaa (2,5 miljoonaa euroa).

Perustamisvaiheessa Televa Oy valmisti pääasiassa puhelinkeskuksia, puhelinvaihteita, virransyöttölaitteita ja radiopuhelimia. Televa Oy:tä perustettaessa Kauppa- ja teollisuusministeri Eero Rantala totesi, että "elektroniikka-ala on edelleen eräs nopeimmin kehittyviä teollisuuden aloja. Se on samalla ala, jossa tuotekehitystoiminnan, innovaatioiden ja tehokkaan markkinoinnin merkitys on keskeinen. Tämä puolestaan vaatii huomattavia resursseja. Tässä mielessä valtion voimakas mukaantulo luo tiettyä varmuutta ja tulevaisuudenuskoa tämän alan kehitykseen maassamme" (Kauppa- ja teollisuusministeriö 1977). Televa Oy:n päätavoitteeksi määriteltiin korvata tuontia voimakkaasti kehittyvällä elektroniikka-alalla sekä avata vientikanavia. Ensimmäisenä toimintavuotenaan Televa Oy työllisti noin 1 000 henkilöä.

Kesäkuussa 1981 valtio myi Televa Oy:n osakkeista 51 prosenttia Nokia Oy:lle. Henkilökuntaa Televa Oy:ssä oli vuoden 1980 lopussa 1 185 henkilöä, joista 684 henkilöä Espoossa ja 501 henkilöä Äänekoskella. Nokia Oy maksoi valtiolle Televa Oy:n osake-enemmistöä 16 miljoonaa markkaa (2,7 miljoonaa euroa). Kaupan myötä yrityksen nimi muutettiin Telenokia Oy:ksi.

Nokia Oy:n päätökseen ostaa Televa Oy:n osake-enemmistö vaikuttivat kiristynyt kansainvälinen kilpailutilanne, halu laajentua, pyrkimys estää valtionyhtiön kasvu sekä pyrkimys saada valtiovalta tukemaan elektroniikkateollisuutta (Häikiö 2001).

Valtio myi loputkin omistamistaan Telenokia Oy:n osakkeita Nokialle vuonna 1987. Myyntihinta oli 300 miljoonaa markkaa (50,5 miljoonaa euroa) (Häikiö 2001). Myyntihinnasta puolet, 150 miljoonaa markkaa (25,3 miljoonaa euroa), Nokia Oy maksoi Suomen valtiolle suunnatulla osakeannilla (Nokia Oy:n vuosikertomus 1987). Valtiolle suunnattiin 1 129 603 osaketta, (nimellisarvo 20 mk/kpl) merkintahintaan 132,70 mk/kpl ja toinen puoli rahana. Siten valtiosta tuli Nokia Oy:n pienomistaja. Nokia-omistuksestaan (29 miljoonaa markkaa eli 4,8 miljoonaa euroa) valtio luopui vuonna 1992. Tässä käytetyissä lähteissä kuten esimerkiksi "Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna

1992" ei ole kuitenkaan julkaistu tietoa, paljonko valtio sai tuloja Nokia-osakkeidensa myynnistä vuonna 1992.

VATT TUTKIMUKSET -SARJASSA ILMESTYNEITÄ
PUBLISHED VATT RESEARCH REPORTS

142. Pekkala Johanna: Tuloerojen ja terveyden välinen yhteys Suomessa. Helsinki 2009.
- 143:1. Perrels Adriaan – Hongisto Mikko – Hyvönen Kaarina – Katajajuuri Juha-Matti – Nissinen Ari: A quick scan of climate policy services and of underlying data system approaches. Climate Bonus project report (WP1). Helsinki 2009.
144. Karvinen Anni-Mari: Maahanmuuttajien poismuutto Suomesta. Helsinki 2009.
145. Sahari Anna – Perrels Adriaan: Ekotehokkuutta parantavat investoinnit kesämökeillä. Helsinki 2009.
146. Tuovinen Tarja: Ääriarvomenetelmät sähkömarkkinoiden riskinarvioinnissa. Helsinki 2009.
147. Honkatukia Juha – Kinnunen Jouko – Marttila Kimmo: Väestön ikääntymisestä johtuvien julkisten kulutusmenojen kasvun rakenteelliset vaikutukset. Helsinki 2009.
148. Kari Seppo – Kröger Outi: Osakkeiden normaalituoton verovapaus: Norjan osakeverotuksen malli. Helsinki 2009.
149. Mälkönen Ville – Seppälä Timo: Terveyspalvelusetelien hyvinvointi- ja kustannusvaikutukset jonotetuissa toimenpiteissä. Helsinki 2009.
150. Honkatukia Juha: VATTAGE – A dynamic, applied general equilibrium model of the Finnish economy. Helsinki 2009.
151. Rätty Tarmo: Julkaisujen vaativuus tieteenaloittain. Helsinki 2009.
- 143:3. Perrels Adriaan – Nissinen Ari – Sahari Anna: Reviewing key building blocks of an integrated carbon footprinting and consumer purchases' monitoring & reward system – interaction with the consumer. Climate Bonus project report (WP4). Helsinki 2009.
- 143:4. Hyvönen Kaarina – Saastamoinen Mika – Timonen Päivi – Kallio Arto – Hongisto Mikko – Melin Magnus – Södergård Caj – Perrels Adriaan: Kuluttajien näkemyksiä kotitalouden ilmastovaikutusten seuranta- ja palautejärjestelmästä. Climate Bonus -hankeraportti (WP5). Helsinki 2009.
- 143:2. Usva Kirsi – Hongisto Mikko – Saarinen Merja – Nissinen Ari – Katajajuuri Juha-Matti – Perrels Adriaan – Nurmi Pauliina – Kurppa Sirpa – Koskela Sirkka: Towards certified carbon footprints of products – a road map for data production. Climate Bonus project report (WP3). Helsinki 2009.
152. Kirjavainen Tanja – Kangasharju Aki – Aaltonen Juho: Hovioikeuksien käsittelyaikojen erot ja aluerakenne. Helsinki 2009.
153. Kari Seppo – Kerkelä Leena: Oman pääoman tuoton vähennyskelpoisuus yritysverotuksessa – Belgian malli. Helsinki 2009.
- 143:5. Perrels Adriaan – Nissinen Ari – Sahari Anna: The overall economic and environmental effectiveness of a combined carbon footprinting and feedback system. Climate Bonus project report (WP6). Helsinki 2009.
154. Honkatukia Juha – Ahokas Jussi – Marttila Kimmo: Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010–2025. Helsinki 2010.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
P.O.Box 1279
FI-00101 Helsinki
Finland

ISBN 978-951-561-911-2
ISSN 0788-5008